

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1527-1528 (H.934) TARİHLİ GAZZE MUFASSAL
TAHRİR DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

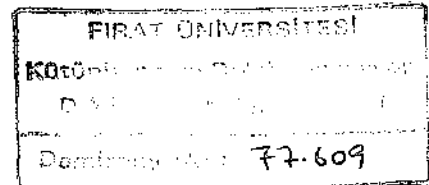
Firat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi
0070241
255.07.02.03.00.00/08/0070241

TYL/20

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Orhan KILIÇ

Hazırlayan
Ümit KOÇ

116
Y. L. /
Sos. Bil.

ELAZIĞ-1996

İÇİNDEKİLER

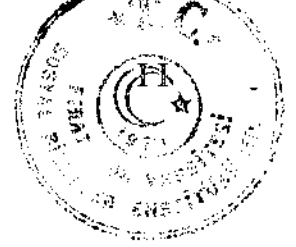
Sayfa No:

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI-VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞI İLE İLGİLİ TAPU-TAHRİR DEFTERLERİ VE 427 NUMARALI DEFTERLERİN TANITIMI

I- GAZZE SANCAĞI İLE İLGİLİ TAPU-TAHRİR DEFTERLERİ.....	10
1- Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Tasnifi'ndeki Defterler.....	10
1.1- 131 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	10
1.2- 265 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	10
1.3- 304 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	10
1.4- 312 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
1.5- 427 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
1.6- 522 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
1.7- 602 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
1.8- 950 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
1.9- 1015 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri.....	11
2- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadim Arşivinde Bulunan Tahrir Defterleri.....	11
2.1- 192 Numaralı Tarihsiz Gazze Mufassal Defteri.....	11
2.2- 337 Numaralı Tarihsiz Gazze İcmal Defteri.....	11
II- 427 NUMARALI TAPU-TAHRİR DEFTERİNİN TANITIMI.....	12
1- Defterin Fiziki Özellikleri.....	12
2- Defterin Tertip Şekli.....	12
3- Defterin Tarihi.....	13
4- Defterin Muhariri.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞI'NIN İDARİ DURUMU

I- GENEL OLARAK XVI. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN

İDARİ YAPISI..... 14

II-1516-1566 YILLARI ARASINDA GAZZE SANCAĞININ

İDARİ DURUMU..... 18

III-427 NUMARALI TAPU-TAHRİR DEFTERİNE GÖRE

1527-1528 YILINDA GAZZE SANCAĞININ İDARİ DURUMU..... 21

1- Gazze ve Remle Şehirlerinin Mahalleleri..... 22

2- Gazze ve Remle Nahiyelerinin Köy ve Mezraları..... 22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞININ DEMOGRAFİK DURUMU

I- GAZZE VE REMLE ŞEHİRLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU..... 30

1- Gazze Şehrinin Demografik Durumu..... 30

2- Remle Şehrinin Demografik Durumu..... 34

II- GAZZE VE REMLE NAHİYELERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU..... 35

1- Gazze Nahiyesinin Köylerinin Demografik Durumu..... 35

2- Remle Nahiyesinin Köylerinin Demografik Durumu..... 39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞININ İKTİSADİ DURUMU

I- GAZZE SANCAĞINDAN ELDE EDİLEN VERGİLER..... 42

1- Zirai Vergiler..... 42

1.1- Buğday (Hınta)..... 43

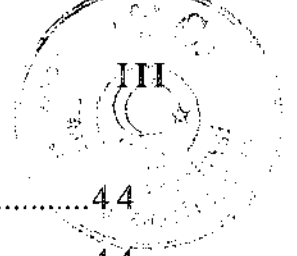
1.2- Arpa (Şa'ir):..... 43

1.3- Mısır (Zerran, Darı)..... 44

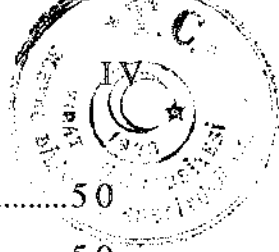
1.4- Susam (Simsim)..... 44

1.5- Bakla (Ful)..... 44

1.6- Soğan (Basal)..... 44

1.7- Pamuk (Kutn).....	44
1.8- Zeytin.....	44
1.9- Harac.....	45
1.10- Haracü'l-Kürûm.....	45
1.11- Haracü'z-Zeytûn	45
1.12- Haracü'l-Levz (Badem Haracı).....	46
1.13- Harac-ı Kenevir.....	46
1.14- Harac-ı Bostan.....	46
1.15- Harac-ı Sayfi.....	46
1.16- Resm-i Zeytin.....	46
1.17- Resm-i Sayfi.....	46
1.18- Resm-i Soğan.....	46
1.19- Resm-i Bostan	46
1.20- Resm-i Eşcar-ı Hamir.....	46
2- Hayvancılıkla İlgili Vergiler.....	47
2.1- Resm-i Nahl.....	47
2.2.- Resm-i Ma'ze.....	47
2.3- Adet-i Ağnam.....	47
3- Ticari Faaliyetlerin Vergilendirilmesi.....	48
3.1- Mahsül-i Kassaban	48
3.2- Mahsül-i İhtisab.....	48
3.3- Mahsül-i Semereü'l-Gılal-ı Bazar-ı Galle.....	48
3.4- Mahsül-i Darü'l-Vekale.....	48
3.5- Mahsül-i Kapan.....	49
3.6- Mahsül-i Sükû'l-Hayl ve'd-Devvâl.....	49
3.7- Mahsül-i Bac-ı Rah.....	49
3.8- İskele Resmi.....	50

4- Sanayi Vergileri.....	50
4.1- Darü'l-Haşşâş.....	50
4.2- Değirmenler.....	50
4.3- Resm-i Sabun.....	50
5- Cizye.....	50
6- Himaye.....	51
7- Diğerleri.....	51
7.1- Bad-ı Heva.....	51
7.2- Mahsül-i Aseran.....	52
7.3- Rüsûm-ı Adet-i Urban.....	52
7.4- Kıta'at Araziler.....	52
7.5- Bostanlar.....	52
7.6- Hakureler.....	52
7.7- Fütuh-ı Beyder.....	52
7.8- Milhü'l-Harb.....	53
II- GELİRİN BÖLÜŞÜMÜ.....	53
1- Malikane-Divani Sistemi.....	53
2- Vakıflar.....	68
2.1- Hayri Vakıflar.....	68
2.2- Evlatlık Vakıflar.....	70
3- Mülkler.....	71
4- Timarlar.....	72
SONUÇ.....	75
BİBLİYOGRAFYA.....	78
EK-1: GAZZE NAHİYESİ'NİN KÖYLERİNİN GELİRLERİ.....	80
EK-2: REMLE NAHİYESİ'NİN KÖYLERİNİN GELİRLERİ.....	82
EK-3: GAZZE NAHİYESİ'NİN MEZRA'ALARININ GELİRLERİ.....	83
EK-4: REMLE NAHİYESİ'NİN MEZRA'ALARININ GELİRLERİ.....	86
EK-5: HARİTA.....	87

ÖNSÖZ

Osmanlı Tarihinin siyasi, iktisadi ve sosyal açıdan sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için merkezi teşkilatın yanısıra taşra teşkilatının da iyi tetkik edilmesi gerekir. Taşra teşkilatının anlaşılmasında ise tapu-tahrir defterleri birinci dereceden öneme sahiptir.

Yaklaşık olarak dört yüz yıl Osmanlı egemenliğinde kalan ve stratejik açıdan büyük önem taşıyan Gazze şehrinin Osmanlı dönemine ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bir başlangıç olması ve daha sonra bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalara yardımcı olması açısından Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Tapu-Tahrir Tasnifinde 427 numarada kayıtlı bulunan H. 934 (M.1527-8) tarihli mufassal defteri incelemeyi uygun bulduk.

Çalışmalarımı sürdürdüğüm zaman zarfında sürekli olarak yardımlarından istifade ettiğim Sayın Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Orhan KILIÇ'a, tez konusunun belirlenmesinde ve çalışmaların sistemli bir şekilde sürdürülmesindeki değerli katkılarından dolayı Sayın Hocam Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e ve tezimin hemen her aşamasında tecrübelerinden istifade ettiğim Doktora Öğrencisi Enver ÇAKAR'a teşekkür ediyorum.

Ümit KOÇ

Elazığ-1996.

KISALTMALAR

- A.Ü.D.T.C.F.D. : Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
- Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri: Ahmet, Akgündüz; Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.III-V-VII, İst. 1991-92-94
- Ank. : Ankara
- Barkan; "İstatistik Defterleri": Ö. Lütfi Barkan; "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri" *İ.Ü.İ.F.M.*, C.II, S.1, İst. 1940.
- Buhl ; "Gazze Mad" : Fr. Buhl; "Gazze Mad", *İ.A.*, C.IV, İst. 1964.
- C : Cilt
- Çev. : Çeviren
- Der. : Derleyen
- E.I.² : Encyclopedia of İslam
- H. : Hicri
- H. CİN; *Osmanlı Toprak Düzeni: Halil Cin; Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, İst. 1985.
- İ.A. : İslam Ansiklopedisi
- İ.Ü.İ.F.M. : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası.
- İnalcık; *Arvanid: Halil İnalcık; Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ank. 1987.
- İst. : İstanbul
- Kazıcı; *Vakıflar: Ziya Kazıcı, İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İst. 1985.
- M. : Miladi
- Mad. : Madde

O.Ü.E.F.D. : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

S. : Sayı

s. : Sayfa

T.A. : Türk Ansiklopedisi

Ünal; *Harput Sancağı*; Mehmet Ali Ünal; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ank. 1989.

GİRİŞ

Bu çalışmamızda Başbakanlık Tapu-Tahrir tasnifinde 427 numarada kayıtlı bulunan tahrir defterine dayanarak Gazze Sancağı'nın 1527 tarihinde Osmanlı devletindeki durumunu tespit etmeye çalışacağız. Ancak bunu yapmadan evvel tarihi gelişim süreci içinde Gazze tarihi ve genel anlamda Osmanlı tahrir sistemi hakkında kısaca bilgi vermenin yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

I- TARİH İÇİNDE GAZZE

Gazze'nin Hz. İbrahim zamamanından evvel mevcut bulunduğu tevratta belirtilmektedir.¹ Şehir Filastilere ait idi ve ancak Alexander Jannaus zamanında Beni İsrail tarafından zapt olundu ve bu hükümdar şehri tahrip ettirdi.² Büyük İskender Gazze'yi M.Ö. 332 yılında iki ay süren bir kuşatma ile ve ancak dördüncü saldırıda ele geçirebilmişti.³ Romalıların hakimiyeti zamanında Gazze Syria Palaestina vilayetine ve ondan sonrada Prima'ya dahil edilmiştir.⁴

Hristiyanlığın ilk zamanlarında bir kilisenin kurulmuş olduğu Gazze, 632'de Araplar tarafından zaptedilmiştir.⁵ VIII. Asrın sonlarına doğru, o civarda bulunan bir çok şehirler gibi, Gazze'de muhtelif Arap kabileleri arasında vukua gelen kanlı kavgalardan çok zarar görmüştür. Fakat yeniden canlanmış, hatta X. asırda, İbn. Havkal ve Al-Mukaddasi tarafından güzel bir ulu cami ile beraber büyük ve zengin bir şehir olarak tavsif edilmiştir.⁶

¹ Şemseddin Sami; *Kamusu'l-Alam*, İst. 1986, s. 3279.

² Fr. Buhl; "Gazze Mad", *I.A.*, C.IV, İst. 1964, s. 760.

³ Heyet; "Gazze Mad.", *T.A.*, C.XVII, Ank. 1969, s. 199.

⁴ Fr. Buhl; "Gazze Mad.", s. 760.

⁵ Heyet; "Gazze Mad.", s. 199.

⁶ Fr. Buhl; "Gazze Mad.", s. 761.

Daha sonraki yıllarda bölgenin Fatimi-Selçuklu mücadelesine sahne olduğunu görüyoruz; Emir Uvakoğlu Atsız 1071-1076 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu fetihlerle Filistin ve Suriye'nin, Askalan ve Yafa dışında, başta Kudüs ve Dımaşk olmak üzere en önemli kentlerini ele geçirmiştir. Selçuklu melikliğinin sınırlarının gelişmesi bu bölgede Fatimi hakimiyetinin etkisini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.⁷ Yine bu tarihler arasında Gazze Şehrinde, halkının Atsız kuvvetlerine karşı direnmesi ve sık sık isyan çıkarmasına rağmen Selçuklu melikliğinin sınırları içinde yer almıştır.⁸ Haçlılar buraya geldiği zaman şehir harap bir halde idi. 1152'de, Hristiyanlar tarafından şehir yeniden bina edilmiş ve içkale inşa olunarak Tempel şövalyelerinin muhafazasına verilmiştir. 1770'de şehrin tahkim edilmemiş kısmı Selahaddin Eyyubu'nin askerleri tarafından yağma edilmiş, fakat kale ancak 1187'de Hattin muharebesinden sonra, Selahaddin'in eline geçmiştir. Aslan Yürekli Richard bir müddet orasını elinde tutabildi ise de, yeniden müslümanlar tarafından ele geçirildi ve artık onların hakimiyetinde kaldı. Bu bölge belirli eyaletlere ayrıldığı zaman Gazze bunlardan birisinin merkezi oldu. XIV. Asırda Abu'l-Fida burasını, küçük hisarlı ve denizden kum tepeleri ile ayrılmış, meyva bahçelerine sahip ve orta büyüklükte bir şehir olarak, tasvir eder. İbn. Batuta ise bu müellifin aksine olarak, burasını sursuz, nüfusu kalabalık ve birçok cemiyetleri alan büyük bir şehir gibi tarif eder; bu amiler meyanında Amir Cevali tarafından bina edilen ve eski ulu caminin yerine kaim olan bir camiden bahseder (aslında Saint-Jean keşişlerine ait bir kilise idi.) XV. Asırda Halil al-Zahiri Gazze'den geniş bir memleketin merkezi olarak bahseder.

⁷ Ali Sevim; *Suriye ve Filistin Selçuklularının Tarihi*, Ank. 1983, s. 74.

⁸ Ali Sevim; *Suriye ve Filistin Selçuklularının Tarihi*, s. 81.

Burası ova içinde, meyvaca zengin, camiler, mektepler ve taktire şayan diğer güzel binalar ile seçkin bir şehir der.⁹

Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi sırasında Mihal oğullarından biri olan İsa Bey oğlu Mehmed Bey'i iki bin atlı ile Gazze yöresine göndermiş, çerkeslerin direnmesine rağmen şehri alan (1516) Mehmed Bey'i sancak beyliğine atamıştır.¹⁰ Memluk Sultanı Toman Bay'ın çerkeslerin etkisinde kalarak Yavuz'un kendisine gönderdiği elçileri öldürüp Canberdi Gazaliye Şam naibliğini vermesi üzerine Sinan Paşa harekete geçerek Canberdi'nin ordusunu hezimete uğrattı. Gazze ve Remle'de kalan askerlere saldıran halkın elebaşları ise padişah fermanıyla başları kesilerek cezalandırıldı.¹¹ Canberdi Gazali affileyerek padişahın hizmetine girdi ve Şam vilayeti bütün çehresiyle hatta, Gazze ve Remle'de katılarak, Gazali'nin yönetimine verildi.¹²

Gazze, küçük çapta ayaklanmalara sahne olmuşsada I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yer almıştır. I. Dünya Savaşı'nda Türk cephelerinden birisi de Sina Cephesi idi. Bu cephe, üzerinde önemli bir stratejik konuma sahip olan Gazze'yi ele geçirmek isteyen İngilizlerle Türkler arasında üç önemli muharebe cereyan etmiştir. İngilizler I ve II. Gazze yenilgilerinden sonra yüksek emir ve komutada değişiklik yaparak İngiliz Mısır sefer kuvveti komutanlığına General Alenby'yi getirdiler. Yapılan üçüncü Gazze muharebesiyle İngilizler 6-7 Kasım 1917 gecesi Gazze'yi ele geçirdiler.¹³ Böylece 400 yıldır Osmanlı hakimiyetinde olan şehir Türk hakimiyetinden çıkmış oluyordu.

⁹ Buhl; "Gazze Mad.", s. 761.

¹⁰ Hoca Sadettin; *Tacü't-Tevarih*, C.IV. Ankara, 1992, s. 296.
Solak Zade; *Solak-Zade Tarihi*, C.II, Ankara, 1989, s. 58.

¹¹ Hoca Sadettin; *Tacü't-Tevarih*, s. 300-304.
Solak Zade; *Solak-Zade Tarihi*, s. 62-64.

¹² Hoca Sadettin; *Tacü't-Tevarih*, s. 344.
Solak Zade; *Solak-Zade Tarihi*, s. 86.

¹³ Heyet; "Gazze Mad.", s. 199.

II. OSMANLI TAHRİR SİSTEMİ

Arapçada **تحریر** kökünden gelen "tahrir" kelimesi lugatda yazma, kaydetme, deftere geçirme manasına gelmektedir.¹⁴ İstilahta ise nüfus ve arazi gibi umumi olarak yapılan yazma işlemi yerinde kullanılan bir tabir.¹⁵

Osmanlı Devleti'nde yeni fethedilen yerlerin umumi durumu, eskiden mevcut veya yeni uygulanacak olan idari teşkilat çerçevesi içinde, belli usul ve kaidelere göre, tesbit ve kaydedilirdi ki bu işleme bölgenin tahrir edilmesi denirdi.¹⁶

Osmanlı dönemi Türk arşivlerinin en kıymetli hazinesini teşkil eden bu defterler genellikle 30-40 sene gibi fasıllarla yapılmış nüfus ve arazi tahrirlerinin neticelerini tespit eden büyük ana defterlerdir. Bugün İstanbul'da Başbakanlık Arşivi ile Tapu Kadastro Arşivi'nde irili ufaklı olmak üzere bin ikiyüz kadar mevcut bulunan tahrir defterleri sayesinde biz, muayyen bir tarihte Osmanlı İmparatorluğu dahilinde her köy ve her kasabada mevcut bulunan yetişkin erkek nüfusunu, ellerindeki toprak miktarını "çift", "nim çift" ve "dönüm" olarak gösteren işaretler ve tabii tutuldukları vergi mükellefiyetlerini tespit eden rakamlarla birlikte, isimleri ve babalarının adları ile ayrı ayrı kaydedilmiş görmekteyiz. Yine aynı defterler sayesinde her köyün kimin timarı veya mülkü ve vakfı olduğunu o köylerde icra edilen zirai faaliyetleri ve yetiştirilen hayvanların çeşitleri ile miktarlarını bildiren kayıtları öşür ve rüsûm miktarlarını tayin eden rakamları bulmaktayız.¹⁷

¹⁴ *el-Muncidü'l-Ebcedi*; Beyrut, 1986.

¹⁵ M. Zeki Pakalın; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İst. 1983, s.379.

¹⁶ Bahaeddin, Yediyıldız; *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ank., 1985, s. 5.

¹⁷ Ö. Lütfi, Barkan; "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri", *İ.Ü.İ.F.M.*, C.II, S.1, İst. 1940, s. 20.

Osmanlı Devleti'nde büyük hassasiyetle yapılan, tahrirlerin, esasında çok eski tarihlerden beri güçlü devletlerce yapılagelen bir tahrir geleneğinin devamı olduğu görülmektedir. Mesela, Mısır'da daha ilk sülaleler devrinden itibaren (yani tahminen milattan 2500-3000 sene evvel başlamak üzere) muntazaman arazi tahrirlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Mısır'da sık sık yapılması adet olan bu tahrirlerde vergi dağılımını adil olarak yapabilmek için herkesin elindeki toprak miktarı ölçülür, kıymeti ve hudutları tayin ve tespit edilirdi. Bu tahrirlerin neticelerini bildiren vesikalar, mabetlerde teşkil edilen özel bir arşiv dairesinde saklanır ve zamanla meydana gelen değişiklikler oraya kaydedilirdi.

Beni İsrail peygamberlerinin de sık sık nüfus sayımları yaptıkları bilinmektedir. Aynı şekilde Akdeniz havzasına mensup diğer eski medeniyetlerde de çok eski zamanlara ait olmak üzere muhtelif tahrirler ve istatistik bilgileri mevcut bulunmaktadır. bu meydana nüfus sayımlarını en fazla ileri götüren memleketin Roma olduğu anlaşılmaktadır. Bu memleket tahrirlerinde her Romalının Censorların önüne gelerek ismini, babasının ismini, aile efradını, vergiye tabi servetini, arazisini, kölelerini ve diğer malları ile bunların değerlerini bildirmeye ve beyanatını yeminle teyit etmeye mecburdu.¹⁸

Ortaçağda, Büyük Avrupa memleketlerinde yine çeşitli şekillerde tahrir yapıldığı gibi, Osmanlı öncesi Türk-İslam devletlerinde de büyük nüfuz ve arazi tahrirleri yapılmıştır. Araplar Mısır'da ve İspanya'da, Selçuklular İran'da, İlhanlılar Hindistan'da nüfus ve arazi tahrirleri yapmışlardır. Bu bakımdan Osmanlıların yeni bir usül ihdas etmeye lüzum kalmadan Türk-İslam devletlerinden kendilerine intikal eden usül ve gelenekleri devam ettirdikleri görülmektedir.¹⁹

¹⁸ Barkan; "İstatistik Defterleri", s. 26-7.

¹⁹ Barkan, s. 28.

Osmanlı İmparatorluğu'nda tahrir, öncelikle bir bölgenin fethini müteakip, eğer orada tımar sistemi uygulanacaksa yapılırdı. Yeni padişahın tahta geçmesi ülke çapında genel tahrirler yapılması için vesile olabilirdi.²⁰ Zaman zaman yapılan tahrirler ise, devlet gelirlerinde ve bunların durumlarında meydana gelen değişiklikleri umumi ve esaslı bir şekilde tespit mahiyetindedir. Bu bakımdan tahrir, bir bölgeye mahsus kısmi olabileceği gibi bütün memleketi kapsayan mahiyette de olabilirdi.

Merkezi yönetimin tahrirden esas beklediği husus, sancak gelirlerinin hazineye girecek ve hükümet eliyle sarfedilecek miktarının bilinmesiydi. Bunu da en açık bir şekilde icmallerde görebilmek mümkündür. Bu bakımdan icmaller, devlet bütçesinin önemli bir bölümünü de göstermektedir. Devlet, bu bütçeden dirlik sahiplerine ödenecek geliri, bundan faydalanacak olanların sayılarını ve sancaklardan çıkartabileceği toplam asker sayısını (tımarlı sipahileri) icmallerden kolaylıkla tespit edebilirdi.²¹

İşte bu tahrirler sonunda meydana gelen defterlere Tapu-Tahrir defteri veya Defter-i Hakani adı verilmekteydi. Yeni yazılan defter için, Defter-i Cedid, ondan evvelki için Defter-i atik, daha evvelki içinde Defter-i Köhne tabirleri kullanılmaktaydı. Devletin vergi elde edeceği olanların ve vergi nüfusunun tafsilatlı bir biçimde kaydedildiği defterlere, Defter-i Mufassal, sadece dirlik sahiplerinin adlarının ve gelirleri kendilerine ait köylerin isim ve hanelerinin kaydedildiği defterlere ise Defter-i İcmal denilmekteydi.²²

²⁰ Mehmet Öz; "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, Ank. 1951, s. 430.

²¹ Halil İnalıcık; *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, 1987, s. XVIII-XXIII.

²² Bahaeddin, Yediyıldız; *Ordu Kazası Sosyal Tarihi, (1455-1613)*, Ank. 1985.

Tahrir genellikle bir emin ve yanında tayin edilen bir katip tarafından yapılırdı. Tahrir işini asıl üzerine alan ve bundan sorumlu olan emin'dir.²³

Emin, Osmanlılarda genel olarak herhangi bir iş üzerinde padişahın beratiyle mali tasarruf ve kontrol hakkı verilmiş maaşlı mutemed kimse manasında kullanılmaktadır. Devlet adına her türlü gelir kaynağını tespit ve bunun tevzi işine yani vilayet tahririne memur kimsenin de emin adıyla gönderilmesi tabiidir. Büyük tecrübe ve bilgi isteyen çok mesuliyetli ve aynı zamanda rüşvet ve suistimale müsait olan tahrir emanetine genellikle nüfuzlu beyler, kadılar tayin olunurdu. XVI. Yüzyıla ait defterlerde görülen Timurtaş Bey, Halil Bey, Balaban Paşa, Umur Bey, Dursun Bey, Baltaoğlu Süleyman Bey, Yahşi Bey gibi muharir isimler bu devirde bu mühim işe çok defa ümerenin tayin edildiğini göstermektedir. XVI. yüzyıla ait tahrir nişanlarından, tahrirlerin özetle şu şekilde yapıldığı görülmektedir.

Tahrir yapılırken, tahrir emini kadının ve dirlik sahiplerinin yardımıyla eski mufassal deftere, istihkak sahipleri ve reaya elindeki vesikalara nazaran her türlü gelirlerde meydana gelmiş değişiklikleri ve en son durumu, mahalinde tespit etmek ve merkeze bildirmekle mükelleftir. Emin, bu suretle meydana gelen "defter-i mufassal", "cizye defteri", "zevaid defteri" ile "sancak kanunnamesi" nin eski müsveddelerini ve mahalli "narh hüccetleri"ni tetkik ve tastik olunmak üzere merkeze getirir. Orada merkez mahsül vergileri, narha göre ayrı ayrı akçe üzerinden hesaplanıp yekün bağlanır ve tastik olunur.

Bundan sonra emin için işin ikinci safhası başlar. Bu da, kesin olarak belirlenen bu gelir kaynaklarının dirliksahipleri arasında istihkaklarına göre taksimidir. Bundan önce tevzi ve tahsise dair hiç bir

²³ H. İnalçık; *Arvanid*, s. XIX.

işlem yapılmaz. Tevzi, bunların elindeki "padişah berati" ve emirler ile "beylerbeyi yaftası" esas tutularak yapılır. Beylerbeyi yaftası zarfıdır.

Çünkü genellikle sipahilerin komutanı olan beylerbeyinin tezkiresi olmadan hiç bir tımar tevcih olunamaz ve timarların son vaziyeti en iyi olarak merkezi icmal defterinde değil, beylerbeyi yanında ki defterde görünür. O halde beylerbeyi yaftası, tımar tevziinde herkesin son istihkak durumunu göstermek üzere verilmiş bir vesikadır. Emin, kendine sunulan vesikaları tetkik ederek her bir dirlik sahibine hak ettikleri miktarda gelir tahsis eder, paylaşır bittikten sonra ayrı bir defterde her birinin ismi altında sadece bu gelirin miktarıyla nerede bulunduğunu tespit eder ve genellikle başta bu timarın ufak bir tarihçesini yaparak son hak sahibine hangi vesikaya (berat, beylerbeyi bitisi) dayanılarak verildiğini belirtir. İşte tımar vahdetlerini (kılıç) göstermek üzere timarsahiplerine göre tertip edilen bu deftere "defter-i icmal-i hakani" adı verilir.²⁴

²⁴ İnalçık; *Arvanid*, s. XIX-XXIII.

Osmanlı Devleti'nin idari, iktisadi, sosyal ve askeri yapısını tahfil etmede tapu-tahrir defterlerinin yeri doldurulamaz bir öneme sahip olmasına rağmen, bu defterlerle ilgili çalışmalara son zamanlarda önem verilmeye başlanmıştır.*

-
- * Halil İnalçık; *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*. Ankara, 1987.
Bruce W. Mc. Gowan; *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara, 1983.
Refet Yinanç, Mesut Elibüyük; *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri*, Ank. 1983.
Orhan Kılıç; *730 Numaralı Van Adilcevaz, Muş ve Bitlis Livaları İcmal Defteri, (I. Ahmed Dönemi)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1989.
Enver Çakar; *H. 931 (M. 1524-1525) Tarihli ve 125 numaralı Halep İcmal Defteri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1992.
Ahmet Gündüz; *1523 (H.929) Tarih ve 998 Nolu Tapu-Tahrir Defterine Göre Musul, Mardin, Çermik, Harput ve Çemişgezek Sancaklarının Mukayeseli Tahlihi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1992.
Murat Çelikdemir; *1574-1595 Tarih ve 667 Nolu Tapu-Tahrir Defterine Göre Rakka Sancağı ve Nahiyeleri'nde Yaşayan Aşiret ve Cemaatlerin Mukayeseli Tahlihi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1995.
Yücel Öztürk; *527 Numaralı Küçük Ardahan ve Kars Livaları Timar İcmal Defteri (II. Selim Dönemi)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1992.

BİRİNCİ BÖLÜM
GAZZE SANCAĞI İLE İLGİLİ TAPU-TAHRİR DEFTERLERİ VE
427 NUMARALI DEFTERİN TANITIMI

I- GAZZE SANCAĞI İLE İLGİLİ TAPU-TAHRİR
DEFTERLERİ

Gazze Sancağı ile ilgili tapu-tahrir defterlerinin büyük bir kısmı İstanbul Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Tasnifinde kayıtlı bulunmaktadır. Tapu-Tahrir Tasnifinde kayıtlı 9 defterden 4 adedi sadece Gazze Livasını ele alırken, diğer 5 defterde Gazze Livası ile bölgede yer alan, Şam, Gzaze, Remle, Halilü'l-Rahman, Safed, Nablus, Aclun ve Lecun gibi idari birimlerden bazıları birlikte zikredilmiştir.

Ayrıca yine Ankara Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadim Arşivi'nde Gazze ile ilgili biri mufassal diğeri icmal olmak üzere iki müstakil tapu-tahrir defteri kayıtlı bulunmaktadır.

Genel olarak muhtevaları hakkında bilgi vermiş olduğumuz Gazze ile ilgili defterlerin tam künyelerini aşağıda veriyoruz.

1-Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Tasnifindeki Defterler

1.1-131 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Gazze livasının timar efaf ve emlakini mübeyyin 9321 (1525-26) tarihli icmal defteri.

1.2-265 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: 955 (1548) tarihli Gazze Sancağı mufassal timar ve vakıf defteri.

1.3-304 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Gazze ve livası kanunnamesiyle kurasının nüfus ve hasılatını ve tımarlarını ve efkafını gösteren 964 (1557) tarihli mufassal defteri.

1.4-312 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Sayed, Nablus, Gazze, Remle kazalarının 965 (1557-58) tarihli evkaf ve emlakini havidir.

1.5-427 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Safed ve Gazze ve Kudüs-Şerif livalarının hasılatını ve evkafını mübeyyin 930 (1524) tarihli mufassal defter (incelediğimiz defter olduğundan dolayı bununla ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir).

1.6-522. Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Gazze, Kudüs, Safed, Nablus, Aclun sancaklarının 980 (1572-73) tarihli evkafını ve emlakini mübeyyindir.

1.7-602 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Şam, Sayda, Kudüs, Halilü'l-Rahman, Gazze, Remle, Sayed ve Nablus'daki evkaf ve emlakın 990 (1582) tarihli mufassal defteri.

1.8-950 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Şam, Kudüs, Nablus, Gazze, Lecun sancaklarının hasılatını gösteren 1222 (M. 1807) tarihli icmal defteri.

1.9-1015 Numaralı Tapu-Tahrir Defteri: Nefs-i Gazze ile Remle ve Kudüs nahiyelerinde vaki kuranın nüfus ve hasılatını ve has ve zeamet ve tımar ve evkafını mübeyyin (Tarihsiz) mufassal tahrir defteri.

2- Tapu Kadastro Genel Müdürüğü Kuyud-I Kadim Arşivinde Bulunan Tahrir Defterleri

2.1- 192 Numaralı Tarihsiz Gazze Mufasal Defteri

2.2- 337 Numaralı, Tarihsiz Gazze İcmal Defteri²⁵

²⁵ M. Mehdi, İhan; "The Ottoman Archives and Their Importance fir Historical Studies: With Special Reference to Arab Provinces", *Bulleten*, C.LV, S. 213 Ank. 1991, s. 433.

II-427 NUMARALI TAPU-TAHRİR DEFTERİNİN TANITIMI

1- Defterin Fiziki Özellikleri:

Çalışmanın esasını teşkil eden "Defter-i Mufassal-i Liva-i Safed ve'l-Gazze ve'l-Kudüsü's-Şerif" Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Tasnifinde 427 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Bu defter arşiv idaresince fotokopi edilerek çalışmacıların hizmetine sunulmuştur. Asıl defterin fotokopisinden oluşan bu defterlerin tamamı 321 sayfa olup, Gazze sancağı ile ilgili olan kısmı 161-257 sayfalar arasında yer almaktadır. Siyah bir ciltle kaplanmış olan defterin ebadı 30 x 42 cm'dir ve her yaprağında orjinal defterden iki sayfa yer almaktadır.

Defterdeki yazı türü siyakattir. Derkenarlar ise kırık divanı hattı ile yazılmıştır. Defterin orjinal sayfa numaraları yoktur. Ancak, arşiv idaresince sonradan numaralandırılmıştır.

2- Defterin Tertip Şekli:

Söz konusu defter, "Defter-i Mufassal-ı Liva-i sayed ve'l-Gazze ve'l-Kudüsü's-Şerif" kaydıyla başlamaktadır.

İlk kısmı teşkil eden Safed Livası 1-60 sayfalar arasında yer almaktadır. İkinci kısmı meydana getiren Gazze Livası ise 161-257 sayfaları arasına yer almaktadır. Son kısmı teşkil eden Kudüs Livası ise, 258-321 sayfaları arasında bulunmaktadır.

Çalışmalarımızın esasını teşkil eden Gazze kısmının ilk sayfasında, yani 161. Sayfada Gazze Sancağıyla aynı adı taşıyan Gazze mahiyesi yer almakta ve 232. sayfada sona ermektedir. Bu kısımda, 161-169. sayfalar arasında Gazze nahiyesinin mahalleleri ve nüfusu verilmektedir. 169-172 sayfalarda ise Nefs-i Gazze'nin hasılatı ve Gazze nahiyelerindeki araziler ve bunların gelirleri gösterilmiştir.

Sayfa 173'den 232'ye kadar olan kısımda ise Gazze nahiyesinin köyleri, nüfusları gelir çeşitleri ile mezraları ve bunların da gelirleri yer almaktadır. Ayrıca, köy ve mezra gelirlerinin kimlere tahsis edildiği ifade edilmektedir.

Sayfa 233'den 257'ye kadar olan kısımda ise Gazze sancağının diğer nahiyesi olan Remle yer almaktadır. Burada 233-236. sayfalar arasında Nefs-ı Remle'nin mahsulatı ile arazileri ve bu gelişlerin kimlere tercih edildiği ifade edilmektedir. 238-257 sayfalarda da Remle nahiyesinin köyleri ve bu köylerdeki nüfus ve gelir çeşitleri ile mezralarının gelirleri yer almaktadır. Ayrıca Gazze nahiyesinde olduğu gibi köy ve mezraların gelirlerinin ne şekilde taksim edildiği de açıklanmaktadır.

3- Defterin Tarihi:

Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Fihristinde defterin tarihi belirtilmemiştir. Ancak 244. sayfadaki derkenar kaydında defterin H. 934 (M. 1527-28) yılında yazılmış olduğu anlaşılmaktadır.

4- Defterin Muharriri:

244 sayfada yer alan derkenar kaydında defterin (Mustafa el-Fakir) Mustafa tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

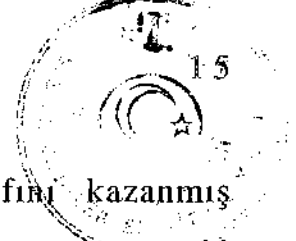
GAZZE SANCAĞININ İDARİ DURUMU

I- GENEL OLARAK XVI. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN İDARİ YAPISI

Kuruluş devrinden itibaren Osmanlı ülkesi, vilayet veya eyalet olarak adlandırılan büyük idari, ünitelere ayrılmıştır. Bu eyaletler "sancak" veya livalara, bunlarda sırasıyla kazalar, nahiyeler ve köylere bölünürdü. Eyalet ve sancakların başlarında sivil ve askeri yönetim şahsında toplayan beyler bulunurdu.²⁶ Klasik Osmanlı idari sisteminde "nahiye"lerin statüsüne ilişkin olarak Mustafa Akdağ farklı bir görüş ileri sürmektedir: "Tanzimattan sonra kazadan daha küçük idari bölge olarak teşkil olunan nahiye evvelce mevcut değildi. Mamafih büyük bir köy veya kasaba ile etrafındaki bir kaç köy bir vezirin veya diğer bir devlet adamının dirliği olarak nahiye adını taşıdığı gibi, birisinin zeametini teşkil eden köy gruplarında aynı ismi taşımakta idiler."²⁷ Yine Mustafa Akdağ idari birim olarak "kaza"lara ilişkin olarak şu şekilde bir izahta bulunmaktadır: "Selçuklu rejimi zamanından beri kaide haline gelmiş gibi bir gelenek vardır ki, buna göre, etrafındaki muayyen köyleri iktisadi, kültürel ve hatta coğrafi bakımlardan kendisine bağlamış yani muayyen bir köyler grubunun tabii merkezi durumunu kazanmış olan bir kasaba veya şehir, bunların adli ve idari işlerini çevirmek üzere, o köyler çevresinin, "kaza" adıyla, hükümet merkezi kabul olunmuş görünmektedir. Buralara sultan, birer kadı tayin ediyordu. Bu suretle, tarihi çağdan beri iktisadi ve coğrafi şartlar

²⁶ Halil Sahillioğlu; "Osmanlı Döneminde Irak'ın İdari Taksimatı", (Çev. Mustafa Öztürk), *Belleten*, C. LIV, S. 211, Ank. 1990, s. 1233.

²⁷ Mustafa Akdağ; "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, C.XIII, s. 1-2, Ank. 1995, s. 48.

bakımından elverişli mevkilerde kasaba veya şehir vasfını kazanmış olan yerlerin hep kaza merkezleri durumunda olduklarını görüyoruz."²⁸ Mustafa Akdağ'ın bu iki izahatından da anlaşıldığı üzere idari açıdan değerlendirildiğinde, Eyalet, sancak, kaza , nahiye, köy ve mezra şeklinde sistematik bir sıralamanın varlığından bahsetmek pek mümkün değildir. Ancak XVI. yüzyılda Osmanlı ülkesinde idarenin esası sancak idi.²⁹

Osmanlı padişahları devletin kuruluşundan itibaren bir bölgeye başlıca iki yönetici göndermişlerdir. Bunlardan biri, yürütme kuvvetini temsil eden bey (Beylerbeyi-sancak Beyi) diğeri de yargı kuvvetini temsil eden kadıdır. Bey kadının hükmü olmadan hiç kimseyi cezalandıramadığı gibi, kadı da beyin kuvetine dayanmadan hükmünü uygulayamazdı. Osmanlılar, taşra yönetiminde bu kuvvetler ayrımını, adil bir yönetimin temeli saymışlardır.³⁰

Beylerbeyi ve Sancakbeyi, sivil yönetici sıfatıyla eyalet ve sancağın valileri olup, aynı zamanda savaş halinde illerinden ve sancaklarından çıkacak tımarlı askerlerden oluşan kuvvetlerinin komutanı sıfatıyla bağlı buldukları Beylerbeyinin sancağı altında toplanırlardı. Bunların atamaları Divan tarafından olurdu. Yani merkezi hükümete karşı sorumlu idiler. Beylerbeyi, eyaletteki sancaklardan birinde otururdu ki bu sancak "Paşa Sancağı" adıyla anılırdı. Buraya artık bir diğersancakbeyi ataması gerekmiyordu. Sancak beyi ise, yönetiminde bulunan sancak merkezindeki kazada ikamet ederdi. Sancak beyini, diğerkaza ve nahiyelerde zaim, subaşı veya Voyvoda

²⁸ M. Akdağ; *Türkiye'nin İktisadi ve İhtimai Tarihi*, C.I, İst. 1979, s. 401.

²⁹ Tuncer Baykara; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ank. 1988, s. 87.

³⁰ Yaşar Yücel; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Gözlemler", *Bellekten*, C.XXXVIII, S. 152. Ank. 1974, s. 668.

denilen ve daha çok asayiş işleri ile görevli bir kimse temsil eder, sancak beyine ait rüsümü da bunlar tahsil ederlerdi. Fakat, Beylerin hilafına bunların atamaları merkezden olmayıp çalışacakları kaza kadısına, sancak Beyine atamayı bildiren mektubuyla giderlerdi. Görev süreleri nispeten kısaydı.³¹

Osmanlı ülkesi, bir yandan Eyalet ve Sancak diye askeri-idari birimlere ayrılırken, aynı zamanda bu ayrıma tabi topraklar üzerinde "Kaza" denilen şer-i idari birimlerde yer almıştır.³² Her kaza, bir taraftan ticari ve diğer taraftan kültürel üstünlüğü ile, yani çevresinin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile, böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerden oluşan idari bir birliği ifade etmekte idi.³³ Bu birimlerin başında bulunan kadıların vazifeleri üç nevide toplanabilir:

- Hakim olarak Kadılar, bütün davalara bakarlar ve adli işleri görürlerdi. Noterlik vazifeleri dahi uhdelerinde idi. Bu hususta yardımcıları: Mahkeme katipleri, Muhzır Baş ve Muhzırlar, Kadılar yerlerinde bulunmadıkları zaman, kendilerine vekalet etmek veya köyleri dolaşarak küçük davaları halkın ayağında halletmekle görevli idiler.

- Kadının idari vazifesine gelince; Osmanlı Divan Hükümeti ile reaya arasındaki münasebetler kadı tarafından temin olunuyordu. Yani o aynı zamanda bir icra organı idi. Hükümet merkezinin bütün halktan istediği vergileri (tekalifi divaniye) hanelere tevzi ederek bizzat toplayan Kadı olduğu gibi, seferlerin sivil halkı alakalandıran hususlarını da Kadı takip eder ve neticelendirirdi. Halk hükümetten bir talepte bulunacağı veya şikayet edeceği zaman doğrudan doğruya Kadıya müracaat eder ve isteklerini hükümet merkezine kadı bildirirdi.

³¹ H. Sahillioğlu; "Osmanlı Döneminde Irak'ın İdari Taksimatı", s. 1233-4.

³² Y. Yücel; "Desantralizasyona Dair Gözlemler", s. 665.

³³ M. Akdağ; *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, C.II, İst. 1974, s. 83.

Payitaht ile kaza arasındaki resmi muhaberat evrakının suretleri dahi kadıların katipleri tarafından Şer'îye sicillerine (mahkeme defterlerine) geçirilir ve muhafaza olunurdu.

Asayiş amiri de kadı idi. Bu hususta kendilerine bir Subaşı ve onun emrinde bulunan asesbaşı yardım ediyorlardı. Asesbaşının mahiyetinde polis mahiyetinde asesler vardı.

• Kadının üçüncü vazifesi, ekseriye büyük bir kasaba veya şehir olan kaza merkezinin belediye reisliği idi.³⁴

Osmanlı yönetimi, idari taksimatını yaparken her bölgenin sahip olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle eyalet ve sancakların idari yapıları ve statüleri birbirinden farklı özelliklerde taşımaktadır. Hatta bu farklılık ve çeşitlilik sadece aynı eyalete bağlı sancaklar arasında değil, bazen aynı sancaklara bağlı, kaza, nahiye ve cemaatler içinde söz konusu olabiliyordu. Bu yüzden her sancak için olduğu gibi farklı bazı nahiyeler ve cemaatler için de kanunnameler düzenlenme yoluna gidilmiştir. Bu farklılıklardan ötürü, bazı sancaklar özelliklerine göre değişik statülere bağlanmıştır. Farklı statülerin belirlenmesinde bölgenin fiziki yapısı, aşiretlerin nüfusu ve dağılımı, Osmanlı öncesi idari, siyasi ve içtimai vaziyeti mühim rol oynamıştır.³⁵ Bu bakımdan, özelliklerini yukarıda belirttiğimiz "Has" adı verilen ve timar sistemi uygulanan klasik eyalet ve sancakların dışında, imparatorluğun uzak köşelerinde ve sınır boylarında bulunan eyaletlerin özel bir durumları vardı.

"Salyaneli" adı verilen eyaletlerde vergi gelirleri timar olarak tevzi edilmeyip, doğrudan Sultan'ın hazinesi içinde toplanıyordu. Beylerbeyi, askerler ve diğer bütün askeri ve sivil kademelerin maaşları, eyaletin salyane adı verilen bu yıllık gelirlerinden

³⁴ Akdağ; "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", s. 48-51.

³⁵ Bayram Kodaman; Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu", *O.Ü.E.F.D.*, S.I, Ank. 1986, s. 13.

veriliyordu. Salyaneli eyaletler, Mısır, Bağdat, Lahza, Cezayir-i Garb, Trablusgarb, Yemen, Habeş, Basra ve Tunus'dan ibaretti.³⁶

Bununla birlikte özellikle Anadolu'nun doğu kesiminde "Ekrad" ve "Hükümet" adı verilen sancaklarda yer almaktaydı. Ekrad sancaklarının idaresi genellikle o bölgeye eskiden beri hakim ola gelen nüfuzlu- eski mahalli beylere ve hanedanlara mülkiyet tarikiyle "yurtluk ve ocaklık" olarak verilmiştir. Bunun sebebi, evvelâ bu eski beylerin fetih zamanında Osmanlı'ya verdikleri hizmetleri ve itaatleri, sonra bölgenin özellikleridir. Bu şekilde sancağasahip olan beyler çoğunlukla ölünceye kadar sancak beyliğini yürütmekte ve ölümü halinde kaide olarak oğlu veya akrabalarından biri yerini almaktadır. Ancak, ihanetleri halinde sancakbeyi merkezi hükümet tarafından derhal değiştirilebilmekte ve yerine yine oğlu veya hanedandan birisi tayin edilmektedir.

Bu durum hükümet statüsünde olan sancaklar içinde geçerlidir. Bu sancakların diğerlerinden ayrıldığı en önemli husus tahrir ve timar usulünün olmaması ve Sancak Beyinin yetkilerinin daha geniş bulunmasıdır. Ekrad ve Hükümet sancaklarından başka, sancak birimi dışında tutulan "Mir-i aşiretlikler" bulunmaktaydı ki, bunlarıda ekrad ve hükümet sancakları ile aynı haklara sahiptirler.³⁷

II-1516-1566 YILLARI ARASINDA GAZZE SANCAĞININ İDARİ DURUMU

Yavuz Sultan Selim tarafından, Gazze şehrini ele geçirmek üzere gönderilen mihal oğullarından İsa Bey oğlu Mehmed Bey, şehrin alınmasını takiben 1516 yılında bu şehrin sancak beyliğine padişah tarafından atanmıştır.³⁸

³⁶ H. İnalçık; "Eyalet", *E.I.*, C.II, s. 723.

³⁷ B. Kodaman; "Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu", s.15-18.

³⁸ Hoca Sadettin Efendi; *Tacü't-Tevarih*, s. 296.

28 Eylül 1516 yılında feth edilen, Şam şehrinin yönetimi Sultan Selim tarafından, kendisine ilhak eden Memluklerin Dimaşk Valisi yani Şam Naibi Canbirdi el-Gazali'ye bırakılmıştır.³⁹ Hatta Gazze ve Remle'de Şam vilayetine dahil edilmiştir.⁴⁰

Bu durum 926/1520'de Yavuz'un vefatına kadar devam etmiştir. Yavuz vefat edince, Gazali, kendisinin, Melik Eşref adıyla saltanatını ilan etmiş ve isyana kalkışmıştır. 1521'de öldürülmesi üzerine bütün Şam bölgesi Osmanlı devletinin eline geçmiştir.

Şam tamamen Osmanlı paşalarının eline geçinceye kadar eyalet-i Arap, Canbirdi El-Gazali'nin bertaraf edilip Ferhat Paşa'nın Şam Beyler Beyliğine tayininden sonra ise (1521), bu bölgenin bazen eskiden olduğu gibi Eyalet-i Arap bazen ise Eyalet-i Şam şeklinde anılmaya başladığını görüyoruz.⁴¹

1521'de tanzim olunan Veliyüddin, 1969'daki listede ise Şam Eyaleti, mir-i miran Ferhat Paşa'nın yönetimindedir. Şam Eyaleti'ne tabi olan Liva-i Gazze ve beraberinde Remle ise Musa Beğ'in yönetimindedir.⁴²

1527 yılına ait olan ve Topkayı Sarayı Arşivi'nde bulunan D. 5246 numaralı sancak Tevcih Defteri'nde Gazze, Şam eyaletine bağlı bir sancak olarak görülmektedir ve Şam Eyaleti şu sancaklardan oluşmaktadır:

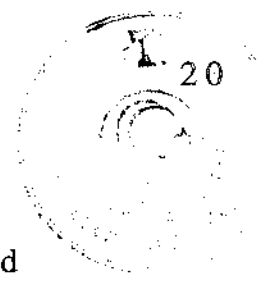
³⁹ Ahmed Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.III, İst. 1991, s. 485.

⁴⁰ Hoca Sadettin Efendi; *Tacü't-Tevarih*, s. 344
Solak Zade; *Solak-Zade Tarihi*, s. 86.

Amnon Cohen; *Palestine In the 18th Century Patternes of Gaverment and Administration*, Jerusalem, 1973.

⁴¹ A. Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri*, C.III, s. 485.

⁴² Akgündüz; C.III, s. 486.

- 1- Şam (Paşa Sancağı)
- 2- Adana
- 3- Halep
- 4- Trablus
- 5- Kudüs-ü Şerif ve Gazze
- 6- Hama ve Humus
- 7- Antep
- 8- Sis
- 9- Tarsus
- 10- Nablus ve Safed
- 11- Birecik
- 12- Deyr ve Rahba
- 13- Ekrad
- 14- Üzeyrili
- 15- Salt ve Aclun

Yine yukarıda zikretmiş olduğumuz belgeye göre Kudüs-i Şerif ve Gazze Sancağı Sancakbeyi Üveys Bey biraderi Mehmed Bey'dir ve hassı: 550.000 Akçedir.⁴³

1527 yılında Şam Eyaleti'ne 15 Sancak bağlı iken kanuni dönemine gelindiğinde Şam Eyaletine bağlı olan Sancak sayısı 8'e düşmüştür; Maraş, Malatya, Sis ve Antep Dulkadir Vilayetine dahil edilirken, Halep, Adana, Hama, Halep Vilayetine, Tarsus ise Kıbrıs'a dahil edilmiştir.⁴⁴

Kanuni devrinin sonlarına doğru hazırlanan 622 nolu Ruus Defterine göre, Şam Eyaleti'nin sancakları sırasıyla şunlardan ibarettir:

- 1- Liva-i acün
- 2- Liva-i Gazze
- 3- Liva-ı Kerek ve Süveyk
- 4- Liva-i Kudüs-i Şerif
- 5- Liva-i Nablus
- 6- Liva-i Safed
- 7- Liva-i Şam
- 8- Liva-i Trablus

BOA. MMD. No: 563'de yer alan listeye ve Kanuni'nin son zamanlarında meydana gelen değişikliklere göre ise, Dar'üs-Selâm Şam Eyaleti'nin son sancak durumu şöyle sıralayabiliriz:

⁴³ İ. Metin Kunt; *Sancaktan Eyalete, 1550-1560 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İst. 1987, s. 129.

⁴⁴ Tuncer Baykara; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, s. 104-106.

1- Aclûn Livası	7- Kerek Livası (Süveyk ile beraber)
2- Akka Livası	8- Kudüs-i Şerif Livası
3- Beyrut Livası	9- Leccûn Livası
(Tedmür ile beraber)	10- Nablus Livası
4- Bikâ Livası	11- Safed Livası
5- Dımaşk (Şam) Livası	12- Trablus Livası
6- Gazze Livası	45

III- 427 NUMARALI TAPU-TAHRİR DEFTERİNE GÖRE 1527-1528 YILINDA GAZZE SANCAĞININ İDARİ DURUMU

İncelediğimiz 427 Numaralı tapu-tahrir defterine göre Gazze Sancağı, Gazze ve Remle olmak üzere iki nahiyeden meydana gelmektedir. Gazze ve remle nahiyelerinin fiziki, görünümüyle ilgili tespitlerimiz oldukça sınırlı bir düzeydedir.* Biz burada öncelikle bir idari ünite olarak değerlendirdiğimiz Gazze ve Remle şehirlerinin mahallelerini ele aldıktan sonra köy ve mezra listelerini vereceğiz.

⁴⁵ Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri*, C.VII, s. 19-20.

* Gazze şehrinde tespit edebildiğimiz kadarıyla, Ulu Cami, Gazze Medresesi, Çarşı Hamamı ve Hamamü's-Saime, hububat pazarı, Darü'l-Vekale, At ve büyükbaş hayvan pazarı, Kopan hanı ve haşşaş yağının çıkarıldığı Darü'l-hassas iyimli bir tesis bulunmaktadır.

Remle şehrinde ise, Darü'l-Vekale, Kapan Hanı, Hububat Pazarı ve Cidarı, vusta ve Garbiyye isimli üç değirmen yer almaktadır.

1- Gazze ve Remle Şehirlerinin Mahalleleri

Gazze ve Remle şehirlerinin mahallelerinin ayrı ayrı iki tablo halinde aşağıda göstereceğiz.

TABLO: I

GAZZE ŞEHRİNİN MAHALLELERİ		
SIRA NO	MAHALLENİN ADI	
1	Fakir-i Tuffah	(فخر تافه)
2	Darü'l-Hasad	(دار الحصر)
3	Sebanmiye	(صبانمیه)
4	Zeytûn	(زيتون)
5	Bircelliye	(برجلیه)
6	Türkman	(ترکمان)
7	Ekraj	(اکراجه)
8	Nasara	(نصارة)

TABLO: II

REMLE ŞEHRİNİN MAHALLELERİ		
SIRA NO	MAHALLENİN ADI	
1	Masdabin	(مسدابين)
2	Başkardi	(باشكردی)
3	Camii'l-Ebyad	(جامع البياض)
4	Habak	(حبابك)
5	Eş-Şakî	(عشق)
6	Türkman	(ترکمان)

Yukarıdaki Tablo I ve II'de görüldüğü gibi Gazze şehrinin toplam olarak 8 mahallesi Remle şehrinde 6 mahallesi bulunmaktadır.

2- Gazze Ve Remle Nahiyelerinin Köy Ve Mezra'aları

Nahiyeler köylerden daha büyük idari birimlerdir. Köyler ve köylere bağlı mevralar Nahiyelere bağlıdır.

Gazze ve Remle nahiyelerinin, köy ve mezra'alarını ayrı ayrı tablolar halinde aşağıda göstereceğiz.

TABLO: III-a

GAZZE NAHİYESİNİN KÖYLERİ			
Sıra No	Köyün Adı	Sıra No	Köyün Adı
1	Hiribye <small>هريبيه</small>	31	Nahrut <small>نحرور</small>
2	Müceddel <small>مجدل</small>	32	Nasire <small>ناصره</small>
3	Yimemiye <small>يمامة</small>	33	Bureyr <small>برير</small>
4	Dayrü'd-Dârum <small>دير الداروم</small>	34	Zaytaü'l-Haradil <small>زيت الزيتون</small>
5	Güldi <small>كولون</small>	35	Dummarü'n-Necd <small>دمر النجد</small>
6	Cibâliye <small>صباية</small>	36	El-Bahâ <small>البحا</small>
7	Beyt-i Lahya <small>بيت لاهيا</small>	37	Necdü'l-Garbi <small>نجد الغرب</small>
8	Beyl <small>بيل</small>	38	Bize <small>بزة</small>
9	Ahsâs <small>العصافس</small>	39	Cuhzin <small>قوصين</small>
10	Sart <small>تلو</small>	40	Eldezer <small>الدهزر</small>
11	Zenine <small>زينز</small>	41	Babiliye <small>بابلية</small>
12	Kûfiye <small>كوفية</small>	42	Meyhan <small>ميهان</small>
13	Berceliyye <small>برجلية</small>	43	Mes'ud <small>مسعود</small>
14	Resmü'l-Şarki <small>رسيم الشرق</small>	44	'Avda <small>عصفا</small>
15	Ni'ilya <small>نيليا</small>	45	Beyt-i Zeytün <small>بيت زيتون</small>
16	Beyt-i Cerciye <small>بيت جرجية</small>	46	Beyt-i Geçid <small>بيت جعيد</small>
17	Kefr-i Gau <small>كفر عا</small>	47	Tahâzi <small>تاهازي</small>
18	Mensure <small>منصوره</small>	48	Beyt-i Hatun <small>بيت حاتون</small>
19	Useyfiriyye <small>عصفورية</small>	49	'Idra <small>ادرا</small>
20	Yasra <small>ياسر</small>	50	'Acisü'r-Ras <small>عجم الراس</small>
21	Beyt-i Deruns <small>بيت درونس</small>	51	Küfmâ <small>كوفما</small>
22	Resmü'l-Garbi <small>رسيم الغرب</small>	52	Eşraf <small>اشراف</small>
23	Demise <small>دمية</small>	53	'Irak <small>عراق</small>
24	Simsim <small>سيمس</small>	54	Beyt-i Daras <small>بيت دراس</small>
25	Ibdis <small>ابديس</small>	55	Bire <small>بيره</small>
26	Tellü's-Safiye <small>تلو السافية</small>	56	Celeme <small>جله</small>
27	Beyrec <small>بيوم</small>	57	Sevafirü's-Şarki <small>سوافير الشرق</small>
28	Mensiye tell Müceddel <small>منية تل مجدل</small>	58	Mukkus <small>مكوس</small>
29	Harsa <small>خرا</small>	59	Huş <small>هوس</small>
30	Tell Cemme	60	Sudûd <small>سودو</small>

TABLO: III-b

GAZZE NAHIYESİNİN KÖYLERİ			
Sıra No	Köyün Adı	Sıra No	Köyün Adı
61	Kartiye کرتیه	86	Sartaü'l-Sağri سرتاالصويك
62	Yibna يبنا	87	Zeytü'l-Malat زيب اللاتو
63	Küküp كوكب	88	Sifare سفارة
64	Halifat هليقات	89	Cuseyr جيب
65	Sukk-ı Mazin سوك مازين	90	Arka عرقه
66	Ma'hiyye مهييه	91	Savafirü'l-Malha سوافير لالمى
67	Amudat Beni Kinane عمودات بنى كنانه	92	Main صمين
68	Umm-ı Mentur ام مطور	93	Cilis طلس
69	Amudat Beni Âmr عمودات بنى امر	94	Cedide جدبنا
70	Feraniye فرانيه	95	Belita بليطا
71	Kerta كرتا	96	Ferace فراتيم
72	Mulakis ملاقيس	97	Mesberipetü't-Tayyar مشرف الطيار
73	Pasa پسا	98	El-Mensiye المنسيه
74	Deyr-i Süneyd دوير سيند	99	Kamsa كصا
75	Deyr-i Besire دوير بسيره	100	Hariyye حريه
76	Fâluca فالوج	101	Remadat رمالات
77	Sand Hana سند حنا	102	Ahsâs احصاص
78	Beyt-i Mamin بيت مامين	103	'Amuriye عموره
79	Lehabiyye لهابيه	104	Savafirü'l-Garbi سوافير الغربى
80	Zaviye زاويه	105	Dacun داجون
81	Zeytûn زيتون	106	Denniyye دننيه
82	Beyt-i Affa بيت عفا	107	Deyr-i Asar دوير عار
83	Summil el-Muğar شمل المار	108	Diğer Beyt ديكر بيت
84	Celediyye بلديه	109	Besit بيت
85	Hara el-Cüz هرا العوز		

Gazze Nahiyesine bağlı toplam 109 Adet köy bulunmaktadır. Ancak bu köylerin tamamı direk Gazze nahiyesinin merkez köyü niteliğinde değildir. Defteimizde, köylerin bir bölümü öncelikle bir bölgeye bir kabileye veya merkezi bir köye tabi edildikten sonra Gazze nahiyesine bağlı olduğu belirtilmiştir.

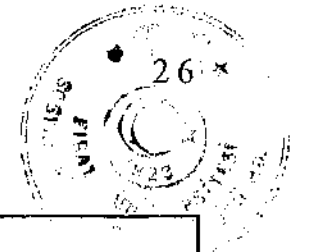
Gazze geçmişte Askalan adıyla anılmaktadır.⁴⁶ Defterimizin tarihli olan 1527-28 yıllarında ise Askalan, Gazze yakınlarında bir bölgenin ismi olsa gerekir. Gazze nahiyesinin köylerini gösteren tabloda yer alan müceddel, Yimaniye, Beyt-i Cerciye, Ibdis, Zaytaü'l-Haradil, Dumarü'n-Necd, Bize, Babiliye, Idra, Beyt-i Daras, Bire, Sevafirü's-Sarki, Makkus, Hus, küküp, Halifat, Ma'hiyye, Amudat beni Kinâne, Mulakis, Zeytun, Hara el-Cüz ve Cuseyr isimli köylerin öncelikle Askaluna tabi oldukları belirtildikten sonra "mim mukabele-i Gazze" ifadesiyle Gazze nahiyesine bağlılıkları gösterilmiştir.

Kabile ismi olduğunu tahmin ettiğimiz Beni Süheyl ve Beni ayaş isimleri defterimizde yer almaktadır. Beyl köyünün Beni Süheyl'e tabi olduğu belirtilirken; yine Zeytü'l-Malat, Şitara ve El-Mensiyye köylerinin Beni Ayaş'a tabi olduktan sonra Gazze nahiyesine dahil edildiği defterimizde görülmektedir.

Merkezi bir köy konumunda olduğunu tahmin ettiğimiz "para" köyüne; Sand Hana ve Hariyye köyleri tabi edilmiştir. Ayrıca Statüsünü tespit edemediğimiz Kaputa (قِطَا) isimli biryere ise Acisü'r-Ras ve Irak köyleri tabi edilmiştir.

Gazze nahiyesinin diğer köylerinin ise, doğrudan Gazze'ye tabi oldukları defterimizde görülmektedir.

⁴⁶ Hoca Sadettin Efendi; *Tacü'l-Tevarih*, s. 307.

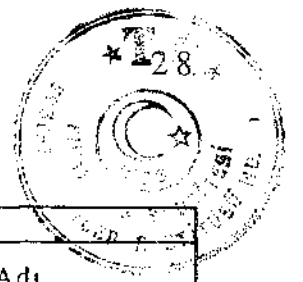

TABLO -IV-a

GAZZE NAHIYESİNİN MEZRA'ALARI			
Sıra No	Mezra'anın Adı	Sıra No	Mezra'anın Adı
1	Tellü'l-Ecdel تل العجل	34	Balas بالاس
2	Cemize حمير	35	Beyt-i Darasü's-Şuğra بيت دراس الشوكر
3	Behaziye بهازيه	36	Rafiyye رافيه
4	Ümmi Acid اُم عاصد	37	Kireys قريص
5	Cedide جدسه	38	'Avda عفد
6	Revganiye رعوانيه	39	Garfe عرفه
7	Beriç بریح	40	Ahsas اعصاص
8	Harin حريز	41	Buteyta بيتينا
9	Ma'an مسان	42	Tell-Bermeş تل برمش
10	Ümmü Mühbel اُم لهبل	43	Berd-i Nüma برونما
11	Yelheyl يلهيل	44	Berkaya بروما
12	Cera'se جراسه	45	Yasud ياسود
13	Rembac رساج	46	Melise مليت
14	Hamam حمام	47	Meririye ميرييه
15	Zalada زالود	48	Birkana بروقا
16	Şüta'ül-Kübra شوتا الكبرا	49	Remilina رملينا
17	Şurbaü'l-Berk شربا الودك	50	Elbistanü'l-Şarki السلطان الشرقى
18	Beytü'l-Haffa بيت حفا	51	Elbistanü'l-Garbi السلطان الغربى
19	Kefer Asir كفر عسير	52	Şekrir شكير
20	Merasan ميسان	53	Cera جراس
21	Arzu'l-cedid ارعوى كديد	54	Kaluriye قالدريه
22	Beytü'r-Riya بيت الريا	55	Magar مغار
23	Beyt-iSem'an بيت سمعان	56	Rubheyb روبيهيب
24	Hatura حاتور	57	Beyt-i Hanibre بيت حانبه
25	Saime سايه	58	Sekriye شكريه
26	Müşerrefe مشرفه	59	Mine's-Şemire منير السيمير
27	Ceddü'l-Harub جد الحاربيه	60	Kata-Talsağa كاتا طالعغم
28	Haki Ümm Tema حيدر اُم تما	61	Şemhsin شلمين
29	Nümayye نومايه	62	Mensure منصور
30	Ummu'r-Riyah اُم الرياح	63	Mertü's-Seyl مرطو السيل
31	Acshala عجب حالا	64	Zeyt-i Beni Ayaş زيت بنى عياتى
32	Arzu'l-Piyaye ارعوى البيايه	65	Nesiyye نسويه
33	Serthene سترينه	66	Sentliyun سنطليون

TABLO : IV-b

GAZZE NAHIYESİNİN MEZRA'ALARI			
Sıra No	Mezra'anın Adı	Sıra No	Mezra'anın Adı
67	Berâyâ برانا	101	Haffad صفت
68	Devr-i Viyane دور وياه	102	Serval سروال
69	Cüreyr Menle جوهر منلى	103	Mahayr Beni Mahrum معايرين محروم
70	Deyr-i Kiddis دوير كليس	104	Elker Karih Bekri الكرك قارح بكري
71	Ümmü Kelab ام كلاب	105	Mecran مدينته
72	Arzu'd-Deviye ارض الدويور	106	Zeytiye زيتية
73	Hasudü'l-'Umd صعول لمد	107	Ümmü Zafilis ام صافليس
74	Aclan اعلان	108	Cera جرد
75	Deyrü'l-Nazim دوير التنظيم	109	Suveyr Bat سوير بات
76	Marsun-Num'ad مارس انطار	110	Celed جلد
77	Şitara شتار	111	Menah مناع
78	Teyme طيمه	112	Haret هرت
79	Beliyye بليه	113	Bermaye برمايه
80	Berke-i Süluf برکه سلوف	114	Yesleü's-Selis يسه العس
81	Rağna رعنا	115	Seymil سميد
82	Ledkara لداق	116	Saliya صلييا
83	Bayasü'l-Kasl بياص العسل	117	Cebire جبيرة
84	Mesih مسيح	118	Yafka يفتا
85	Cukan كفت	119	Serdiyare سردياره
86	Beni Hâfra بنا صفره	120	Behaü'ş-Şems بلاح الشمس
87	Mesice مسيحه	121	Resm-i Celis رسم جلس
88	Tetre تظه	122	Belile بليغ
89	Kiteys قطيس	123	Saluce سلوحه
90	Harubü's-Sağra حروب الفول	124	Rahu's-Seyf راحو سيف
91	Cedide جدية	125	Hedile هديل
92	Devir دوير	126	Şihne شينه
93	Mecdeliye مجدله	127	Hcbabü'l-Ülya حباب الليا
94	Meczenü'l-Cuveyr مجرن الجومير	128	Mehredü'l-İkab مكرن الكاب
95	Hamiyye حامية	129	El-Celil الجليل
96	Mesud مسد	130	Ahsasü'l-Mensiye احساس المنته
97	Ciyabü's-Sağar حباب الفار	131	Mentihe منطه
98	Saliyan سايان	132	Sa'au's-Süfya ساد الفيا
99	Irak عراق	133	Demite ديمته
100	Beytü'l-Tarike بيت الكريفة	134	Ibdis امدس

TABLO: IV-c

GAZZE NAHIYESİNİN MEZRA'ALARI			
Sıra No	Mezra'anın Adı	Sıra No	Mezra'anın Adı
135	Safike القفيم	146	Ahtas لخطاس
136	Mehrenü's-Adun محرن للعدوة	147	Harbe-i Mehshire حربه لثبي
137	Mimasin مماش	148	Magire المغيرة
138	Cerirü's-Sah جبر اللمح	149	Kistiyye كسطيبه
139	Nefs-i Askalun نفس عسقلون	150	Harciyye حارقيه
140	Hama حما	151	Bataniye بطانيه
141	Ebu'l-Veyd ابو الويد	152	Febihye فبهيه
142	Kismü'l-Mera كمر	153	Ëtar عطار
143	Seyli سلم	154	Mesudiyyeü'l-Kasr مسعوديه القصر
144	Süsül صوسل	155	Harmeha Beni Naim هارمه بن نعيم
145	'Abasan عباسان	156	Bekaliyye بكاليه

Tablomuzda da görüleceği üzere Gazze nahiyesinin köylerinin tasarrufuna verilmiş olan 156 adet mezra'a yer almaktadır.

TABLO:V-a

REMLE NAHIYESİNİN KÖYLERİ			
Sıra No	Köyün Adı	Sıra No	Köyün Adı
1	'Ak حاق	18	El-Harun الحرون
2	Sarafans صرافانس	19	'Abud عابود
3	'Amvas عموص	20	Kedbas كدباس
4	Yafa يافا	21	El-Kababa القباب
5	Saka ساكا	22	Kefr-i Cinis كفر جنيس
6	Sinare سناوه	23	Deyr-i Amudai دوير عموداي
7	Kafr-i Anles كفر عمان	24	Deyrü'l-Selam دوير السلام
8	Kavale قواله	25	Şeyid شيبه
9	Beni Irak بنو عراق	26	Beyt-i Küta بيت قوتا
10	Değrin دوكرين	27	Lûd لد
11	Mezraa-i Arsuf مزرعة ارسوف	28	Cemzu جمزو
12	Halil حليل	29	Kutab كوطاب
13	'Ayn Şems عين شمس	30	Beyt-i Arif بيت عرف
14	(çıkkmamış)	31	Kefr-i Ecun كفر عجون
15	Beyt-i Susin بيت سوسين	32	Deyrü'l-Harif دوير الحريف
16	(çıkkmamış)	33	Uyariye ادياريه
17	Beyt-i Niyale بيت نباله	34	Cilus سيلوس

TABLO:V-b

REMLE NAHIYESİNİN KÖYLERİ			
Sıra No	Köyün Adı	Sıra No	Köyün Adı
35	Safiriyye ساویر	43	Celibe جلیب
36	Candas مندلس	44	Lahme لحم
37	Yazûr یازور	45	'Accur عجور
38	Beyt-i Decen بیت و حینز	46	Bayram برام
39	Kefrin کفرین	47	Nalin نعلین
40	Yahudiye یهودیه	48	Lahriye لحریه
41	Zantiye زانتیه	49	'Uyun Kara عین حار
42	'Anrabe عناب		

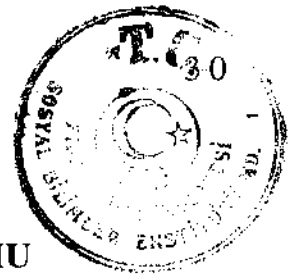
Gazze nahiyesinin köylerinin idari durumunu değerlendirirken rastlamış olduğumuz, köyün öncelikle bir bölgeye, bir aşirete veya merkezi bir köye tabi edildikten sonra Gazze nahiyesine dahil edilmesi durumuna Remle'de de rastlıyoruz.

Remle'nin merkezi bir köyü durumunda olan "Lud" köyüne Cemzu, Kutab, Deyrül-Harîf, Uyariye, Cilus, Candas, Yaşur, Kefr-i Her, Yahudiye Annabe ve Lahriye köyleri tabi edilmiş "Min Mukabele-i Remle" ifadesiyle de Remle'ye bağlı oldukları gösterilmiştir.

TABLO: VI

REMLE NAHIYESİNİN MEZRA'ALARI			
Sıra No	Mezra'anın Adı	Sıra No	Mezra'anın Adı
1	Ei-Kurba القربا	10	Sahil ساحل
2	Ordiye اوردیه	11	El-Kenise الكنيس
3	Burcü'l-Disa برعوالديسا	12	Beyt-i Terle بيت تدر
4	Sena سنا	13	Selkib سلكيب
5	Cebelü'l-Baris صال العاريس	14	Cedise جدسه
6	Abbasiye عباسيه	15	Beyt-i Hüda بيت هودا
7	Kefrin کفرین	16	Dacun داقون
8	Berceliyye برعلیه	17	Anbar-ı Şaham انبار شام
9	Setire سيطرة	18	Harfetretü's-Suğra حرفة التمر

Tablomuzdan da görüleceği üzere Remle nahiyesinin köylerinin tasarrufuna verilmiş olan 18 adet mezra'a yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞININ DEMOGRAFİK DURUMU

Osmanlılar döneminde yapılan tahrirlerin amacı hakim olunan bölgelerin iktisadi ve Askeri gücünü tespit etmeye yöneliktir. Bu sebepten sayımlarda esas alınan, vergi ünitesi olan haneler ve vergiden muaf olan imam, hatip ve fukaha gibi din görevlileridir.

Bu bağlamda Gazze sancağının demografik durumuna ilişkin yapmış olduğumuz değerlendirmelerde esas aradığımız yetişkin erkek nüfustur; kadın ve çocuklar verilen rakamların içinde yer almamaktadır.

I- GAZZE VE REMLE ŞEHİRLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU:

1-Gazze Şehrinin Demografik Durumu

Gazze şehrinin demografik durumu aşağıdaki Tablo-VII'de gösterilmiştir. Burada da görüleceği gibi Gazze şehrinin 8 mahallesindeki toplam hane sayısı 630, mücerred (bekar) sayısı 41, imam, hatip ve fukaha gibi vergiden muaf olan kişilerin toplam sayısı da 294' dur. Gazze şehrindeki toplam yetişkin erkek nüfusu ise 700'dür.

TABLO: VII

GAZZE ŞEHRİNİN MAHALLELERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Mahallenin adı	Hane	Mücerred	İman Hatip
1	Fakir-i Tuffah	74	-	6
2	Darü'l-Hasad	43	3	4
3	Sebanmiye	57	6	3
4	Zeytûn	54	30	5
5	Berceliye	141	2	11
6	Türkman	89	-	-
7	Ekrad	90	-	-
8	Nasara	82	-	-
	TOPLAM	630	41	29

Tablo VII'de yer alan Fakir-i Tufah, Daru'l-Hasad, Sebanmiye Zeytun ve Berceliye isimli mahallelerin nüfusları tamamının Araplardan oluşurken, Türkman ve Ekrad mahalleleri etnik durumlarına göre isimlendirilmiştir.

Arapların yaşadığı mahallelerin yanısıra Türkmen ve Ekrad isimli mahallelerinde nüfuslarının müslümanlardan oluştuğunu tespit etmiş bulunuyoruz.

TABLO : VIII

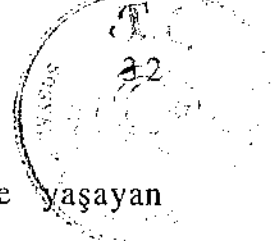
GAZZE ŞEHRİNDEKİ MAHALLELERİN DİNİ DURUMU			
Dini	Mahalle Sayısı	Nüfus	Yüzde (%)
Müslüman	7	618	88.3
Gayr-i Müslim	1	82	11.7
TOPLAM	8	700	100

Tablo VIII'de görüldüğü gibi Gazze'nin sekiz mahallelerinden yedisinde müslümanlar yaşamaktadır ve toplam nüfusu 618'dir. Sadece mahallelerin birinde gayr-i müslimler yaşamaktadır ve bunların toplam nüfusu 82'dir. Buna göre toplam nüfus içinde müslümanların payı % 88.3 iken gayr-i müslimlerin payı % 11.7'dir.

Gazze şehrinin mahallelerinin nüfusunu etnik açıdan ele alırsak şu şekilde gösterebiliriz.

TABLO : IX

GAZZE ŞEHRİ MAHALLELERİNİN ETNİK DURUMU			
Etnik Gruplar	Mahalle Sayısı	Nüfus	Yüzde (%)
Araplar	5	439	62.7
Türkmen	1	89	12.7
Kürt	1	90	12.9
Hristiyan	1	82	11.7
TOPLAM	8	700	100

Tablo IX'da görüldüğü gibi Gazze'nin 5 mahallesinde yaşayan Arapların toplam nüfusu 439'dur. Sadece birer mahallede yaşayan Türkmenlerin nüfusu 89, Kürtlerin (Ekrad) 90 ve Hristiyanların (Nasara) 82'dir.

Buna göre toplam nüfus içinde Arapların payı % 92.7, Türkmenlerin % 12.7, Kürtlerin % 12.9 ve Hristiyanların % 11.7'dir.

Ayrıca Aşağıdaki Tablo: X'da görüleceği üzere Gazze şehrinde mahallelere dahil edilmeyen ve cemaat olarak nitelendirilmiş gruplarda bulunmaktadır.

TABLO : X

GAZZE ŞEHRİNDEKİ CEMAATLER VE NÜFUSLARI		
Sıra No	Cemaatin Adı	Hane
1	Süveykiye (سويكيه)	28
2	Rızkuilah (رزقيلاه)	35
3	Vade (واده)	16
4	El-Cebbare (الجباره)	25
5	Fellahin-i Hayra-i Şerifiye (فلاحين حياى شريفه)	19
6	Halil (حليل)	23
7	Kipt (كيط)	5
8	Samiriyan (سامريان)	25
9	Yahudiyan (يهوديان)	95
	TOPLAM	271

Gazze şehrinde yaşayan cemaatlerin gayr-i müslim olduklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Şöyleki: Gazze şehrinin gelirleri kısmında vereceğiniz Tablo: XII'de görüleceği üzere Cizye, Nasara, Yahudi ve Samirilerden senelik toplam 21180 akçe alınmaktadır. Hane başına senelik 60 akçe alındığına göre cizye veren hane sayısı (21180:60) 353'dür.

Tablo: VII'de 8. sırada yer alan Nasaraların hane sayısı 82'dir. Tablo X'da verilen cemaatlerintoplam hane sayısı 271'dir. İkisini topladığımızda (271+82) 353 sayısını vermektedirki bu da cizye veren hane sayısına denk gelmektedir. O halde bu işlemlerden de anlaşılacağı üzere cemaatlerin tamamı gayr-i müslimdir.

Buna göre Yahudi cemaatinin toplam vergi nüfusu 95, Samirilerin 25 ve geriye kalan Hristiyanların (Nasara) vergi nüfusu ile 151'dir.

Gazze şehrinin tamamında müslüman-gayri-müslim ve yine gayr-i müslimlerin kendi aralarındaki nüfus dağılımını tablo halinde verelim.

TABLO: XI

GAZZE ŞEHRİNİN DİNİ DURUMU		
Dini Gruplar	Nüfus	Yüzdesi
Müslümanlar	618	63.6
Hristiyanlar	233	24
Yahudiler	95	9.8
Samiriler	25	2.6
TOPLAM	971	100

Tablo XI'de görüldüğü gibi nüfusları 618müslümanlartoplam nüfusun % 63.6'sını teşkil ederken, nüfusları 353 olan gayr-i müslimer ise toplam nüfusun 36.4"ünü teşkil etmektedirler.

Toplam nüfusları 353 olan gayr-i müslimleri mensup oldukları dinlere göre değerlendirecek olursak; Hristiyanların toplam nüfusu 283, Yahudilerin 95 ve Samirilerin 25'tir. Hristiyanlar toplam gayr-i müslim nüfusun % 24'ünü, Yahudiler % 9.8'ini Samirilerde % 2,6'sını teşkil etmektedir.

2. Remle Şehrinin Demografik Durumu:

Remle şehrinin demografik durumu aşağıdaki Tablo XII'da gösterilmiştir. Burada görüleceği gibi Remle şehrinin 6 mahallesinde ki toplam hane sayısı 310, mücerred (bekar) sayısı 16, imam hatip ve fukaha gibi vergiden muaf kişilerin toplam sayısı da 8'dir. Remle şehrindeki toplam yetişkin erkek nüfusu 293'tür.

TABLO: XII

REMLE ŞEHRİNİN MAHALLELERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Mahallenin adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
1	Masdabin	38	2	1
2	Başkardi	28	2	1
3	Camiü'l-Ebyad	30	3	-
4	Habak	102	4	2
5	Eş-Şarki	58	2	2
6	Türkman	54	3	2
	TOPLAM	310	16	8

Ayrıca Remle şehrinde asıl şehir nüfusunun dışında "Cemaat-ı Nasara" ismiyle anılan bir cemaat bulunmaktadır. Bu cemaatin hane sayısı 26'dır.

Gazze şehrinin mahallerini incelerken gördüğümüz gibi Arapların haricinde yaşayan etnik grupların mahalleleri kendi isimleriyle anılmaktaydı. Bu mevcut durumu Remle için uyarlayacak olursak muhtemelen Tablo XII'de 1, 2, 3, 4 ve 5. sıralarda yer alan mahallelerde Araplar, 6. sırada yer alan mahallede ise Türkmenler yaşamaktadır.

Bu duruma göre nüfusları 275 olan Araplar toplam nüfusun %82.3'ünü teşkil ederken nüfusları 59 olan Türkmenler toplam nüfusun % 17.7'sini teşkil etmektedir.

Sadece 26 haneden ibaret olan gayr-ı müslimler (Nasara) Gazze şehrinin tamamı esas alındığında toplam nüfusun % 72'sini teşkil ederken toplam nüfusları 334 olan müslümanlar ise toplam nüfusun % 92.8'ini teşkil etmektedir.

II- GAZZE VE REMLE NAHİYELERİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU

1. Gazze Nahiyesinin Köylerinin Demografik Durumu:

Gazze nahiyesinin köylerinin demografik durumu Tablo XIII-a, XIII-b, XIII-C ve XIII-d'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

TABLO: XIII-a

GAZZE NAHİYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
1	Hiribye	114	8	2
2	Müceddel	184	6	3
3	Yimamiye	30	1	1
4	Dayrû'd-Dârum	84	1	2
-	Cemaat-ı Nasara	56	-	-
5	Güldi	57	-	1
6	Cibaliye	120	-	2
7	Beyt-i Lahya	34	-	-
8	Beyl	59	3	-
9	Ahsâs	50	-	-
10	Sart	29	-	-
11	Zenine	22	-	-
12	Küfiye	51	3	1
13	Berceliyye	5	-	-
14	Resmu'l-Şarkı	27	4	-
15	Ni'ilya	38	4	-
16	Beyt-i Cerciye	42	3	-
17	Kefr-i Gan	28	2	1
18	Mensure	15	4	-
19	Useyfiriyye	15	2	-
20	Yasra	31	2	-
21	Beyt-i Deruns	5	-	-
22	Resmü'l-Garbi	10	4	-

TABLO: XIII-b

GAZZE NAHIYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerrid	İman Hâtip ve Fukahe
23	Demise	22	1	-
24	Simsim	24	2	-
25	'İbdis	24	2	-
26	Tellü's-Safiye	80	4	1
27	Beyrec	50	5	1
28	Mensiyye tel müceddel	11	-	-
29	Harsa	38	4	1
30	Tell Cemme	5	-	-
31	Nahrut	33	2	-
32	Nasire	6	-	-
33	Bureyr	67	3	1
34	Zaytaü'l-Haradil	18	2	-
35	Dummarü'n-Necd	27	2	-
36	El-Baha	16	1	-
37	Necdü'l-Garbi	36	2	-
38	Karye-i Bize	11	-	-
39	Cuhzin	7	-	-
40	Eldezer	30	2	-
41	Babiliye	14	-	-
42	Meyhan	30	3	-
43	Mes'ud	6	-	-
44	Avda	14	-	-
45	Beyt-i Zeytun	16	-	-
46	Best-i Geçid	52	5	1
47	Tahazi	7	4	-
48	Beyt-i Hatun	18	-	-
49	Idra	45	4	1
50	Acisü'r-Ras	30	5	-
51	Küfma	18	-	-
52	Eşraf	10	-	-
53	Irak	45	-	-
54	Beyt-i Daras	22	-	-
55	Birc	16	-	1
56	Celeme	13	-	-

TABLO: XIII-c

GAZZE NAHİYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
57	Savafirü'ş-Şarki	22	-	1
58	Mûkkus	19	-	-
59	Huş	22	-	-
60	Sudud	40	4	-
61	Kartiye	60	6	1
62	Yibna	37	3	1
63	Küküp	10	-	-
64	Halifat	18	1	-
65	Sukk-ı Mazin	11	-	-
66	Ma'hiyye	11	1	-
67	Amudat Beni Kinane	31	1	1
68	Umm-ı Mentur	18	2	1
69	Amudat Beni Amr	23	2	-
70	Feraniye	11	-	-
71	Kerta	13	2	-
72	Mülakis	24	3	-
73	Paşa	19	2	-
74	Deyr-i Süneyd	5	-	-
75	Deyr-i Beşire	13	-	-
76	Faluca	49	4	-
77	Sand Hana	8	-	-
78	Beyt-i Mamin	10	2	-
79	Lehabiyye	12	3	-
80	Zaviye	7	3	-
81	Zeytûn	13	7	-
82	Beyt-i Affa	17	3	-
83	Summil el-Muğar	10	2	-
84	Celcdiyye	6	-	-
85	Hara el-Cüz	4	-	-
86	Sartaü'l-Sağrı	8	2	-
87	Zeytü'l-Malat	8	1	-
88	Şitare	19	2	-
89	Cuseyr	15	3	-
90	Arka	25	1	-

TABLO: XIII-d

GAZZE NAHİYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
91	Savafirü'l-Malha	73	3	-
92	Ma'in	24	3	-
93	Cilis	19	2	-
94	Cedide	9	1	-
95	Beltia	10	2	-
96	Ferese	6	1	-
97	Meşberiyetü't-Tayyar	31	-	-
98	El-Mensiyye	16	2	-
99	Kamsa	3	-	-
100	Hariyye	24	2	-
101	Remadat	28	2	-
102	Ahsas	-	-	-
103	Amuriye	-	-	-
104	Sevafirü'l-Garbi	-	-	-
105	Dacun	-	-	-
106	Denniyye	-	-	-
107	Deyr-i Asar	-	-	-
108	Diğer Beyt	33	7	-
109	Beşit	24	3	-
	TOPLAM	2885	194	26

Tablomuzdan da görüleceği gibi Gazze nahiyesine bağlı 109 köy bulunmaktadır. Ahsas, Amuriye Savafirü'l-Garbi, Dacun, Deniyye ve Deyr-i asar isimli 6 köyün ahalişi parakende olduğundan deftere kaydedilmemiştir. Defterimizde znin 103 köyündeki toplam hane sayısı 2885 mücerred sayısı 194, imam, hatip ve fukaha gibi vergiden muaf kişilerin toplam sayısında 26'dır. buna göre Gazze nahiyesinin köylerindeki toplam yetişkin erkek nüfusu ise 3105'dir.

Dayrü'd-Darum köyünde yaşadığını tespit ettiğimiz Cemaat-ı Nasara'nın hane sayısı 56'dır. Bu cemaatin nüfusu tablomuzda belirtmiş olduğumuz genel toplama dahil edilmiştir.

Mensup olduğu din açıdan ele aldığımızda toplam nüfus 3105 olan Gazze nahiyesinin % 98.2'sini müslümanlar teşkil ederken, hristiyanlar bu nüfusun ancak % 1.8'ini teşkil etmektedirler.

2- Remle Nahiyesinin Köylerinin Demografik Durumu

Remle nahiyesinin köylerinin demografik durumu Tablo: XIV-a ve XIV-b'de görülmektedir. Beyt-i Susin, Beyt-i Niyale, El-Harun, Abud Kedbas, El-Kababa, KeFr-i Cinis, Deyr-i amudat, Deyrül-Selam, Seyid, Beyt-i Küta, Lahme, Aceun Bayram, Nailin, Lahriye ve Uyun Kare köylerinin halkı parakende olduğun deftere kaydedilememişlerdir. "Halil" isimli köy hakkında defterimizde herhangi bir açıklama bulunmamasına rağmen bu köyünde hane sayısı defterde yer almamaktadır. Ayrıca halkı parakende olan iki köy fotokopide çıkmamıştır. Buna göre Remle nahiyesine bağlı 49 köyden Ancak 30 tanesinin demografik durumunu belirlemek mümkün olmaktadır.

TABLO : XIV

REMLE NAHIYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
1	'Ak	18	-	-
2	Sarafans	44	4	-
3	Amvas	6	-	-
4	Yafa	27	-	-
5	Saka	35	5	-
6	Sinare	47	3	1
7	Kafr-ı Anles	6	-	-
8	Kavale	33	6	1
9	Beni Irak	17	2	1
10	Değrin	8	2	-
11	Mezraa-i Arsûf	11	-	-
12	Halil	-	-	-
13	'Ayn Şems	15	-	-

TABLO : XIV

REMLE NAHİYESİNİN KÖYLERİNİN DEMOGRAFİK DURUMU				
Sıra No	Köyün adı	Hane	Mücerred	İman Hatip ve Fukaha
14	(çıkmamış)	-	-	-
15	Beyt-i Susin	-	-	-
16	(çıkmamış)	-	-	-
17	Beyt-i Niyale	-	-	-
18	Ei-Harun	-	-	-
19	Abud	-	-	-
20	Kedbas	-	-	-
21	El-Kabâba	-	-	-
22	Kefr-i Cinis	-	-	-
23	Deyr-i 'Amûdat	-	-	-
24	Deyrû'l-Selam	-	-	-
25	Şeyid	-	-	-
26	Beyt-i Küta	-	-	-
27	Lud	197	33	-
-	Cemaat-ı Nasara	129	11	-
28	Cemzu	10	1	-
29	Kutab	9	2	-
30	Beyt-i Arif	7	1	-
31	Kefr-i Ecun	16	4	-
32	Deyrû'l-Harif	42	3	-
33	Uyariye	39	5	-
34	Cilus	22	2	-
35	Safiriye	53	7	-
36	Candas	15	2	-
37	Yazur	63	6	2
38	Beyt-i Decen	120	9	2
39	Kefrin	7	-	-
40	Yahudiye	87	3	2
41	Zantiye	6	-	-
42	Annabe	8	1	-
43	Celibe	6	-	-
44	Lahme	-	-	-
45	Accur	-	-	-
46	Bayram	-	-	-
47	Na'lin	-	-	-
48	Lahriye	-	-	-
49	'Uyûn Kara	-	-	-
	TOPLAM	1232	121	9

Tablomuzda da görüleceği üzere demografik durumunu tesbit edebildiğimiz 30 köydeki toplam hane sayısı 1232, mücerred sayısı 121, imam hatip ve fukaha gibi vergiden muaf kişilerin toplam sayısında 3'tür.

Remle nahiyesinin köylerindeki toplam yetişkin erkek nüfusu ise 1362'dir.

Lud köyünde yaşadığını tespit ettiğimiz Cemaat-ı Nasara'nın hane sayısı 129, mücerred sayısı ise 11'dir. Bu cemaatin nüfusu genel toplama dahil edilmiştir.

Mensup olduğu din açısından ele aldığımızda toplam nüfusu 1362 olan Remle nahiyesinin köylerinin % 89.7'sini Hristiyanlar teşkil ederken, % 10.3'ünü de gayr-i müslimeler teşkil etmektedir.

Gazze Sancağının tamamı esas alındığında toplam nüfus 5798'dir. Şehir merkezlerinde yaşayan 1320 kişi toplam nüfusun % 22,8'ini teşkil ederken, köylerde yaşadığını tespit ettiğimiz 4478 kişi toplam nüfusun % 77,2'sini teşkil etmektedir.

Yine Gazze sancağının tamamı esas alındığında nüfusları 575 olan gayri müslimler toplam nüfusun % 9.3'ünü teşkil ederken, nüfusları 5223 olan müslümanlar toplam nüfusun % 90,1'ini teşkil etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GAZZE SANCAĞININ İKTİSADİ DURUMU

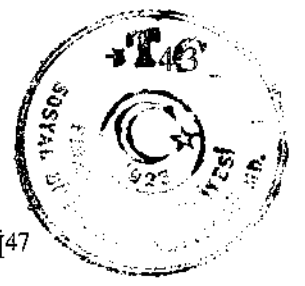
I- GAZZE SANCAĞINDAN ELDE EDİLEN VERGİLER

1- Ziraî Vergiler:

Defterimizde yer alan buğday, arpa, zerran (darı) susam, bakla, soğan, zeytin ve pamuk gibi ürünlerden alınan vergi miktarı Gazze ve Remle'nin köylerinde yer yer açıkça verilirken bazen maktu olarak verilmiş, bazen de köyün yalnızca hasılı gösterilmiştir. Mezra'alarda ise yer yer buğday ve arpa açıkça yer alırken çoğunlukla mezraların yalnızca hasılı verilmiştir. Bu sebepten dolayı Gazze sancağında yetiştirilen ürünlerin ayrı ayrı toplam miktarını tespit etmek mümkün olmamaktadır.

Buğday, arpa, mısır ve simsim için "grara" isme verilen bir ölçü birimi kullanırken, soğan, bakla ve pamuk için ölçü birimi olarak "kantar" kullanılmıştır. Zeytin ise bazen kantar bazende ritl kullanılmıştır.

Gazze'de kullanılan grara'nın yanısıra Remle'de Kudüs grarası'da kullanılmıştır. Kudüs grarası hacim olarak Gazze grarasının iki katına eşittir. Çuval anlamına gelen grara kullanıldığı yerlerde işlem yapılırken ağırlık değil çuval sayısı esas alınmıştır.

TABLO: XV

BÖLGEDE VE DEFTERDE KULLANILAN ÖLÇÜ BİRİMLERİ⁴⁷

Ölçü Birimleri	Litre	Kg
GRARA (Gazze)	397,5	306,7 kg
GRARA (Kudüs)	795	613,5 kg
Ritl (Remle)	-	2,231
Ritl (Kudüs)	-	2,571
Kantar (Mısır)	-	81,25

Ayrıca defterimizde yer alan haraç ve resimlerin sadece köylere göre Akçe bedelleri verildiğinden bunların ürünlerine göre hangi oranda alındığını tespit etmemiz mümkün olmamaktadır.

Şimdi sırasıyla önce ürünleri ve hemen ardından harac ve resimleri tek tek ele alıp inceleyelim.

1.1. Buğday (Hinta): Halkın temel gıda maddesi olan buğday, farklı ortamlara uyum sağlayabilen başlıca tarımsal üründür. Sürekli olarak birinci sırada ifade edilen buğday nadiren litrelerde yer almaz.

Buğday için kullanılan ölçü birimi gradır. Gazze'de kullanılan 1 grara 150 akçeye karşılık gelirken, Kudüs grarası 300 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.2. Arpa (Şa'ir): Listelerimizde sürekli ikinci sırada yer alan Arpa, genellikle hayvan yemi olarak kullanılırdı. Ancak zaruri durumlarda insanlar tarafından da tüketilmekteydi.

Arpa için kullanılan ölçü birimi gradır. 1 Gazze grarası 105 Akçeye karşılık gelirken, 1 Kudüs grarası 210 Akçeye karşılık gelmektedir.

⁴⁷ Walther Hinz; *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Sevim ACAR), İst. 1990, s. 46, 34, 30.

Tablo XV'de görüleceği üzere; Gazze'de kullanılan Ritl ve Kantarın değerlerini tespit edemediğimizden mümkün olduğu kadar yakın bölgelerinde kullanıldığı şekliyle tablomuzda yer verdik. Gazze ve Kudüs grarasının kg cinsinden karşılığı buğday üzerinden hesaplanmıştır.

1.3. *Mısır (Zerran, Darı)*: Mısır hem yiyecek maddesi, hemde hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Mısır çoğunlukla defterimizde zerran ismiyle üçüncü sırada kaydedilirken, yer yer darı olarakta kaydedilmiştir.

Mısır, gerek Gazze'de gerekse Remle'de Gazze grarasıyla ifade edilmiştir ve 1 grara 105 akçeye karşılık gelmektedir. Armut Remle'nin 6. Karyesinde yer alan "darı" için 5 Gazze grarasına karşılık olarak 350 Akçe gösterilmiştir ki bu 1 graraya karşılık olarak 70 Akçe tesadüf ediyor demektir. Bu durum yazım hatası olabileceği gibi, istisna olarakta düşünülebilir.

1.4. *Susam (Simsim)*: Daha ziyade tahin yapımında kullanılan susam defterimizde sıklık yer almaktadır. Susam için kullanılan ölçü birimi graradır. 1 Gazze grarası 450 akçeye karşılık gelirken 1 Kudüs grarası 900 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.5. *Bakla(Ful)*: Defterimizde nadiren yer alan fasulyenin ölçü birimi graradır. 1 Gazze grarası 150 Akçeye karşılık gelirken 1 kudüs grarası 300 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.6. *Soğan (Basal)*: Defterimizde nadiren yer alan soğanın ölçü birimi kantardır. 1 kantar 30 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.7. *Pamuk (Kutn)*: Mühim bir sanayi bitkisi olan pamuk çoğunlukla sulak ve nemli bölgelerde yetişmektedir. Sadece Remle'nin köylerinde yetiştirilen ürünler arasında yer alan pamuğun ölçü birimi kantardır. 1 kantar pamuğun fiyatı 100 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.8. *Zeytin*: Zeytin üzerinden alınan vergide çoğunlukla ağaç sayısı esas alınmasına rağmen, Zeytin yağı üzerinden de vergi alınmaktaydı. Gazze'nin köylerinde yetiştirilen zeytin, defterimize Revgan-ı Zeyt şeklinde kaydedilmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi vergi zeytin yağı üzerinden tahsis edilmekteydi. Zeytin yağı için kullanılan ölçü birimi

bazen kantar bazende "ritl"dir. 1 Ritl 2 Akçeye karşılık gelirken, 1 kantar 100 Akçeye karşılık gelmektedir.

1.9. Harac: Bu vergi haraca tabi araziden ve fark gözetilmeden imparatorluğun müslim ve gayr-ı müslim bütün tebasından alınır. İlkin nevidir, biri yalnız mahsul üzerine konmuştur, diğeri mahsul olmasına bakılmaksızın araziden alınır.⁴⁸

Defterimizde yer alan harac vergisinin hangi türden olduğunu tespit etmemiz mümkün olmamaktadır. Gazze'nin iki köyünde tesadüf ettiğimiz harac vergisinin toplam tutarı 101 Akçe iken Remle'nin 4 köyünde yer alan haracın toplam tutarı 1185 akçedir. Buna göre Gazze sancağından elde edilen 1286 akçelik harac gelirinin % 9.2'si Remle nahiyesinde elde edilirken % 17.9'u Gazze nahiyesinden elde edilmektedir.

1.10. Haracü'l-Kürûm: Bağ vergisi ağaç sayısı esas alınarak belirlenmektedir. Ancak defterimizde köylerde tesadüf ettiğimiz haracül-kurum vergisinin akçe cinsinden toplam değeri verildiğinden, ağaç başına kaç akçe alındığını tespit etmemiz mümkün olmamaktadır. Gazze'nin 8 köyünden elde edilen Haracü'l-Kürum vergisi 39193 akçeye karşılık gelirken, Remle nahiyesinde bu vergi yer almamaktadır.

1.11. Haracü'z-Zeytun: Gazze'nin 4 köyünde rastladığımız Haracü'z-Zeytun vergisinin toplam tutarı 2100 Akçeye karşılık gelirken, Remle'de zeytin üretiminden Resm-i Zeytin adı altında bir vergi temin edilmektedir. Buradan anlaşıldığına göre Gazze'de elde edilen ürün üzerinden belli bir oranda harac vergisi temin edilirken, Remle'de ürün miktarı değil ağaç sayısı esas alınmaktadır.

⁴⁸A. da Velay; *Türkiye Maliye Tarihi* (Der: Maliye Tetkik Kurulu), Ank. 1978, s. 90.

1.12. *Haracü'l-Levz (Badem Haracı):* Gazze'nin 3 köyünden elde edilen Haracü'l-Levz vergisinin toplam tutarı 1250 Akçe iken Remle'de bu vergi yer almamaktadır.

1.13. *Harac-ı Kenevir:* Halat ve çuvalda olduğu gibi kaba örgülerin yapımında kullanılan kenevir, Gazze'nin yalnız bir köyünde yer almaktadır ve elde edilen Harac-ı Kenevir vergisi 540 Akçedir. Remle'de ise bu vergiye rastlamıyoruz.

1.14. *Harac-ı Bostan:* Bahçeler üzerinden alınan para miktarı sabittir. Çünkü her ürün için özel bir vergi oranı belirlemek zordur.

Remle'nin yalnız bir köyünde yer alan Harac-ı Bostan miktarı 2500 Akçedir. Gazze'de ise bu vergi Resm-i Bostan adı altında alınmaktadır.

1.15. *Harac-ı Sayfi:* Yaz ürünlerinde alınan Harac-ı Sayfi vergisi yalnızca Gazze'nin 4 köyünde yer almaktadır ve toplam miktarı 1549 Akçedir. Remle'de bu vergi yer almamaktadır.

1.16. *Resm-i Zeytin:* Yalnızca Remle'nin bir köyünde yer alan Resm-i Zeytin vergisinin miktarı 6000 Akçedir.

1.17. *Resm-i Sayfi:* Yaz ürünlerinden alınan resm-i sayfi vergisi yalnızca Gazze'nin bir köyünde yer almaktadır ve toplam tutarı 300 Akçedir.

1.18. *Resm-i Soğan:* Yalnızca Remle'nin iki köyünde yer alan Resm-i Soğan vergisinin miktarı 850 Akçedir.

1.19. *Resm-i Bostan:* Gazze'nin iki köyünde yer alan Resm-i Bostan vergisi 1750 akçeye karşılık gelmektedir. Buna göre Gazze sancağının temin edilen 2990 Akçelik Resm-i Bostan vergisinin % 58.5 Gazze nahiyesinden temin edilirken, % 41.5'de Remle nahiyesinden elde edilmektedir.

1.20. *Resm-i Escar-ı Hamir:* Escar-ı Hamir, hassas anlamına gelmektedir. Gazze'nin bir köyünde tesadüf ettiğimiz bu verginin toplam tutarı 1000 Akçe'dir.

2. Hayvancılıkla İlgili Vergiler:

Gazze sancağında hayvanlarla ilgili olarak üç vergi yer almaktadır. Maktu olarak, sadece Akçe cinsinden miktarları verilen bu vergilerin hangi oranda alındığını tespit etmemiz mümkün olmamaktadır.

2.1. *Resm-i Nahl*: Nahl kelimesi, arı, bal arısı manasına gelmektedir. Resm-i Kovan vergisinde olduğu gibi, kovan başına alındığını tahmin ettiğimiz Resm-i Nahl vergisine Gazze'nin 21 köyünde rastlamaktayız ki, toplam miktarı 2130 Akçedir. Remle'nin 4 köyünde rastladığımız bu verginin toplam miktarı 306 Akçedir. Buna göre Gazze sancağından elde edilen 2436 akçelik Resmi Nahl vergisinin % 87.4'ü Gazze nahiyesinden % 12.6'sıda Remle nahiyesinde temin edilmektedir.

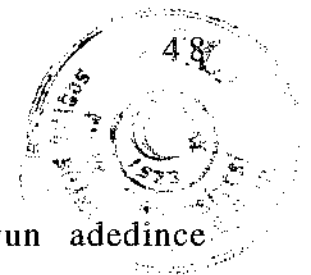
2.2. *Resm-i Ma'ze*: Keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvanlardan alınan vergi Resm-i Ma'ze şeklinde isimlendirilmiştir.

Gazze'nin 8 köyünde yer alan Resm-i Maze vergisinin toplam miktarı 1160 Akçe iken, Remle'de bu vergi yer almamaktadır.

2.3. *Adet-i Ağnam*: Osmanlı imparatorluğunda koyun ve keçilerden alınan vergiye adet-i ağnam adı verilmektedir. Ufak tefek bazı farklılıklar nazar-ı itibara alınmasına her vilayette ağnam resminin umumiyetle müslim ve gayr-i müslim ayırdedilmeksizin 2 veya 3 koyuna 1 akçe olarak alındığı görülmektedir.⁴⁹

Sadece Gazze şehir vergileri içinde yer alan adet-i ağnam vergisi 6000 Akçedir. Bu bize Gazze'de 2000 ile 3000 arasında koyun beslendiğini göstermektedir.

⁴⁹ Mehmet Ali Ünal; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ank. 1989, s. 137.

3. Ticari Faaliyetlerin Vergilendirilmesi

3.1. *Mahsül-i Kassaban*: Kasaplardan kestikleri koyun adedince alınan bu verginin miktarı Gazze şehrinde 6000 akçe iken, Remle şehrinde ki miktarı 1500 Akçedir. Buna göre Gazze Sancağından temin edilen 7500 Akçelik Mahsul-i koruban gelirinin % 80'ini Gazze şehrine % 20'side Remle şehrine aittir.

3.2. *Mahsül-i İhtisab*: Klasik döneminde çarşı ve pazardaki fiyatlarla alışverişin kontrolü işine ihtisap denirdi.⁵⁰ Gazze'de şehir gelirleri içinde verilen mahsul-i ihtisap vergisinin miktarı 18000 akçedir. Aslında Remle şehrinde yer alan 1500 Akçelik mahsul-i kasaban vergisinin içinde ihtisab vergisinde yer almaktadır.

3.3. *Mahsül-i Semere'ül-Gîlal-ı Bazar-ı Galle*: Hububat pazarından elde edilen Bazar-ı Galle vergisi Gazze şehrinde 6000 Akçe iken Remle şehrinde 350 akçedir. Buna göre Gazze sancağından elde edilen 6350 akçelik bazar-ı galle vergisinin % 94.5'i Gazze şehrine, % 5.5'ide Remle şehrine aittir. Gazze sancağı kanunnamesinde bazarı galle vergisiyle ilgili olarak şu açıklama yer almaktadır: "Simsim ve buğday ve arpa ve bakla ve nohud ve şa'ir esnaf-ı hububatın grarasından atıldığı zamanda resm-i keyyaliyye deyü dörder Osmani".

3.4. *Mahsül-i Dârü'l-Vekâle*: Darül-vekale simsarlık ve dellaliye hizmetlerinin ifa edildiği ve malların tartılarak alınıp satıldığı bir devlet müessesesidir.⁵¹ Gazze'de Han-ı Şücâ'îye içinde yer alan darül ve kaleden 2000 Akçe gelir temin edilmektedir. Remle'de yer alan darü'l-vekale için defterimizde bir tanım yer almaktadır; "denizden ve kuvaifden gelen pirinç ve hurma ve hınna (kına) ve pekmez ve kuru soğan ve sarmısak muayyen satıldığı yere derler". Remle'de mahsul-i Darü'l-vekale geliri 3200 akçedir.

⁵⁰ M. Ali Ünal; *Harput Sancağı*, s. 146.

⁵¹ A. Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.5, İst. 1992, s. 666.

Buna göre Gazze sancağından elde edilen toplam 5200 akçelik mahsul-i Darü'l-vekale gelirinin % 38.5'i Gazze şehrine % 61.5'ide Remle şehrine aittir.

3.5. *Mahsül-i Kapan*: Pazara getirilen malın tartılması karşılığında elde edilen Mahsul-i Kapan vergisi 300 akçe iken, Remle'de Mahsul-i Kapandan elde edilen miktar 1200 akçedir. Remle'de tartılan her maldan 3 akçe alınmaktadır.

Buna göre Gazze sancağından elde edilen 1500 akçelik mahsul-i kapan vergisinin % 20'si Gazze şehrine % 80'ide Remle şehrine aittir.

3.6. *Mahsül-i Sukü'l-Hayl ve'd-Devvâl*: At ve büyükbaş hayvan pazarında, satılan hayvan başına alındığını tahmin ettiğimiz bu verginin miktarı Gazze şehrinde 200 akçedir. Remle'de at veya deve pazarı defterimize göre yer almamaktadır.

3.7. *Mahsül-i Bac-ı Rah*: Transit geçen kervanlardan alınan Bac-ı Rah vergisine hem Gazze'de hemde Remle'de rastlamaktayız. Hacca Gazze yolundan gidildiğinde alınan bu verginin toplam tutarı defterimizde 50000 Akçe olarak gösterilmiştir. Ayrıca Mısır'a giden ve gelen deve yükünden dörder akçe ak veya kara kul veya cariye geçtiğinde de 30 akçe alınmaktadır ki bunun da toplam tutarı 50000 Akçe olarak kaydedilmiştir. Buna göre Gazze'de elde edilen bac-ı rah vergisi toplam 100.000 akçedir.

Remle'de ise; bir deve yükünden 4 akçe at ve katır yükünden 2 akçe ve eşek yükünden buçuk akçe alınır. Ak ve kara kul veya cariye geçse 30 akçe alınmaktadır ki bununda toplam tutarı 8000 akçedir.

Buna göre Gazze sancağında bac-ı rah vergisinden elde edilen 108000 akçelik gelirin % 82.6'sı Gazze şehrine, % 7.4'lik kısımda Remle şehrine aittir.

3.8. *İskele Resmi*: Remle'nin Yafa köyünde yer alan senelik 8000 akçe vergi geliri temin edilmektedir.

4. Sanayi Vergileri:

4.1. *Darü'l-Haşşaş*: Gazze şehrinde haşşaş tohumundan yağ elde etmek için kurulmuş olan bu tesisten senelik 50000 akçe vergi geliri temin edilmektedir.

4.2. *Değirmenler*: Sadece Remle'de varlığına rastladığımız üç değirmenin toplam taş (ünite) sayısı 24'tür. Bu değirmenlerin toplam hasılı ise 37190 akçedir.

4.3. *Resm-i Sabun*: Remle'nin Yafa isimli köyünde rastladığımız Resm-i Sabun vergisinin tutarı 2250 Akçe'dir.

5. Cizye:

Büluğ çağına erişmiş her gayr-i müslim erkekten cizye alınmaktadır. Bunun için mükellefin işinin ve 300 akçelik malının olması şart olduğu gibi, vücut ve akılcada sağlam olması gerekmektedir.⁵²

Gazze şehrinde yaşayan hristiyan, yahudi ve samirilerden fert başına senelik 60 akçe cizye alınmaktadır. Cizye vergisi veren toplam 253 kişiden elde edilen vergi miktarı ise 2118 akçedir.

Ayrıca Gazze'nin Dayrü'd-Darum köyünde yaşayan 56 hanelik Hristiyan nüfusundan yıllık 8000 Akçe Cizye vergisini alınmaktadır. O halde hane başına 143 Akçe gibi bir bedel düşmektedir ki bu oldukça yüksek bir rakamdır.

Remle nahiyesinde yaşayan 26 hanelik Cemaat-i Nasara'dan elde edilen cizye miktarı 1560 akçedir. Demek oluyor ki Gazze nahiyesinde

⁵² Ünal; *Harpüt Sancağı*, s. 133.

olduğu gibi Remle nahiyesinde de kişi başına 10 akçelik cizye vergisi alınmaktadır. Remle nahiyesinin Lûd köyünde yaşayan cemaat-i Nasara'dan elde edilen vergilerin tamamı tek kalemde deftere kaydedildiğinden bu cemaatten elde edilen cizye miktarını tespit etmemiz mümkün olmaktadır.

6. Himaye:

Belli bir kuş neslinin korunması, bir mekanın korunması veya benzeri koruma gayeleri için alınan örfi vergilere verilen genel bir addır.⁵³

Gazze'nin 28 köyünde yer alan himaye vergisinin toplam tutarı 81665 akçe iken Remle'nin 8 köyünde yer alan himaye vergisinin tutarı 9798 akçedir.

Buna göre Gazze sancağında elde edilen 91463 Akçelik Himaye vergisinin % 89,3'ü Gazze nahiyesine % 10,7'side Remle nahiyesine aittir.

7. Diğerleri:

7.1. *Bad-ı Heva*: Bu vergi sadece bad-ı heva olarak değil, cürm-i cinayet, mal-ı garib ve mal-ı mevkud, yava ve beytül mal gibi adlar altında da zikredilmektedir. Bu gruba giren vergi ve resimler, zuhura bağlı olduklarından miktarı önceden bilinmemekte deftere tahmini bir rakam yazılmaktadır.

Gazze şehrinden elde edilen bad-ı heva grubu vergilerin toplamı defterimize 10.000 akçe olarak kaydedilmiştir. Gazzenin 5 köyünde rastladığımız bad-ı heva vergisinin toplam tutarı ise 3780 akçedir.

⁵³ Akgündüz; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri*, C.VII, İst. 1994, s. 48.

Remle şehrinden elde edilen bad-ı heva vergisinin toplamı 8.000 akçedir. Remle'nin 4 köyünde rastladığımız bad-ı heva vergisinin toplamı ise 1600 akçedir.

Buna göre Gazze sancağından elde edilen toplam 23380 akçelik bad-ı heva vergisinin % 59 Gazze'den % 41'de Remle'den sağlanmaktadır.

7.2. *Mahsül-i Asesan*: Ases hizmetleri karşılığında alınan bu vergiye yalnızca Gazze'de rastlamaktayız. Miktarı 8000 akçedir.

7.3. *Rüsûm-ı Adet-i Urban*: Defterimizde Gazze'nin şehir gelirleri arasında ayer verilen bu vergi, Gazze bölgesine sürüleriyle gelen aşiretlerinden alınan bir nevi mera vergisidir.

Beni Atta ve Beni Atiyye geldiklerinde her birinden 5000'er akçe mera vergisi alınır ki toplamı 10000 Akçe'dir. Eğer bu aşiretler gelmezse Beni Sevalme aşireti gelir ki bundan alınan vergi miktarı 20000 akçedir. Buda demek oluyorki Beni Sevalme aşiretinin sürüleri diğer iki aşiretin sürülerinin toplamının iki katına eşittir.

7.4. *Kıta'at Araziler*: Gazze ve nahiyelerinde toplam 83 adet kıta'at arazi bulunmaktadır ki bunların toplam geliri 53006 akçedir.

7.5. *Bostanlar*: Gazze ve nahiyelerinde yer alan toplam 31 adet bostanın vergi geliri 21522 Akçedir.

7.6. *Hakureler*: Yalnızca Gazze livasında görülen mali bir ünedir. Bostan'dan farklı olarak sebze ve çeşitli meyva ağaçlarından oluşan bir bahçedir.⁵⁴ Gazze'de yer alan 3 adet hakurenin toplam vergi geliri 964 akçedir.

7.7. *Fütûh-ı Beyder*: Beyder harman demektir. Harmanlar açıldığında verilen bir resm manasını ifade eder. Gazze'nin üç köyünde yer olan fütuh-ı Beyder vergisinin toplam tutarı 8000 akçe iken,

⁵⁴ Wolf - Dieter Hüfferath; *Historical Geography of Palestine Transjordan and Southern Syria in the Late 16th Century*, Erlangen, 1977, s. 32.

Remlenin bir tek köyünde rasladığımız bu verginin miktarı 3000 akçedir.

Buna göre Gazze sancağında toplanan toplam 9000 akçelik fütuh-ı Beyder vergisinin % 88.9'u Gazze nahiyesine, % 11.1'ide Remle nahiyesine aittir.

7.8. *Milhü'l-Harb*: Milhü'l-Harb madeni barut yapımında kullanılmaktadır. Gazze'nin bir köyünde tesadüf ettiğimiz bu gelirin toplam tutarı 3000 Akçedir.

II- GELİRİN BÖLÜŞÜMÜ

1- Malikane-Divani Sistemi:

Malikane-divani sistemine göre, imparatorluğun diğer kısımlarında gördüklerimizden farklı olarak, vakıf veya mülk olan şey, topraktan ve toprak üzerinde yaşayan köylüden alınan her türlü vergiler olmayıp, sadece toprağın kuru bir mülk hakkıdır. Bu itibarla, vakıf veya mülk sahipleri mülkiyeti kendilerine ait olan bu toprakları işleyen köylüden yalnız bir toprak kirası istemek hak ve selahiyetine sahip bulunmaktadır. Malikane hissesi tabir edilen bu toprak kirası ise umumiyetle mahsülden beşte yedide veya onda biride olarak kabul edilmiştir.

Bunun haricinde, toprağın ve toprak üzerinde bulunan köylülerin devlete vermeye mecbur oldukları bütün diğer hak ve resimler divanı namı altında doğrudan doğruya devlete, yani devleti orada temsil eden sipahi veya amile ait bulunmaktadır.

Bu vaziyette, her köyün biri malikane, diğeri divanisini tasarruf eden iki sahibi vardır ve her köylü yetiştirdiği muhsulden bir veya iki onda bir malikane hissesi alarak toprak sahibine verdiği gibi, ayrıca bir onda bir veya beşte bir de divanı hissesi diye sipahiye vermektedir.⁵⁵

⁵⁵ Ömer Lütfi Barkan; *Türkiye'de Toprak Meselsi*, İst. 1980, s. 154-5.

Defterimizde yer alan köy ve mezra'aların önemli bir bölümünden elde edilen vergi gelirinin bölüşümünde malikane-divani sistemiyle büyük benzerlik gösteren bir sistem uygulanmıştır.

Sistemin uygulandığı köy ve mezralarda gelirin bir kısmı vakıflara veya mülklere tahsis edilirken, diğer bir kısmı tımarlara tahsis edilmiştir. Vakıf veya mülk gelirlerinin malikane hisse içinde yer alması ve yine tımar gelirlerinin divani hisseyi oluşturması, malikane divani sisteminin Gazze sancağında yer alan köy ve mezra gelirlerinin bölüşümünde uygulanmış olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

Bazı köy ve mezralarda gelirin sadece tımar hisseleri olarak bölüştürüldüğünü görmekteyiz ancak dikkat edildiğinde görülebileceği gibi tımar gelirleri de "aşiret tımarları" ve devlet tımarları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bölgede otoritesini tesis etmeye çalışan devlet, vakıf veya mülk sahiplerini kontrol altına almak için köy ve mezra gelirlerinin bir kısmını devlet tımarı olarak tahsis ederken, yine aşiretlere tımar tevcih ettiğinde onları kontrol altına alabilmek için gelirin diğer bir bölümünü "devlet tımarı" olarak kendisine ayırmakta idi.

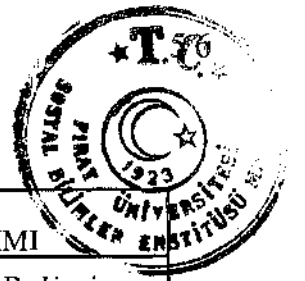
Köy ve mezra gelirlerini malikane-divani hisse şeklinde sınıflandırırken; himaye, bad-ı heva, futuh-ı beydar, resm-i nahl ve resm-i maze gibi vergileri "divanı hisseye", haraçları ise toprak gelir olması sebebiyle "malikane hisseye" dahil etmeyi uygun bulduk.

Gazze ve Remle nahiyelerinin köy ve mezralarına ayrı ayrı tablolarında yer vererek malikane divanı sisteme tahsis edilen gelirleri ele alırken, gelirin bölüşümünde belirsizlik olan köy ve mezraların ise toplam gelirlerine tablolarımızda ayrıca yer vereceğiz.

TABLO : XVI-a

GAZZE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANI DAĞILIMI				
Sıra No	Köyün adı	Malikane	Divani	Belirsiz
1	Hiribye	31280	8453	-
2	Müceddel	46400	28850	-
3	Yimamiye	5400	4600	-
4	Dayrü'd-Darum	-	-	30.000
5	Güldi	3060	635	-
6	Cibâliye	18020	5100	-
7	Beyt-i Lahya	3026	2163	-
8	Beyl	-	-	3870
9	Ahsâs	5840	760	-
10	Sart	6930	770	-
11	Zenine	-	-	7200
12	Kûfiye	1569.5	5644.5	-
13	Berceliyye	-	-	315
14	Resmü'l-Şarki	492	797	-
15	Ni'ilyâ	6000	9400	-
16	Beyt-i Cerciye	13500	4100	-
17	Kefr-i Gan	4427	3076	-
18	Mensure	301	2714	-
19	Useyfiriyye	-	-	1750
20	Yasra	-	-	3655
21	Beyt-i Deruns	-	-	2785
22	Resmü'l-Garbi	-	-	1903
23	Demise	13500	2650	-
24	Simsim	3150	3150	-
25	Ibdis	1067.5	1393.5	-
26	Tellü's-Safiye	-	-	5300
27	Beyrec	-	3912	-
28	Mensiyye tell Müceddel	112.5	1317.5	-
29	Harsa	1800	3510	-
30	Tell Cemme	-	1065	-
31	Nahrut	-	-	2650
32	Nasire	-	-	3510

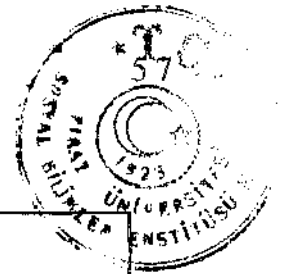
TABLO : XVI-b

GAZZE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANİ DAĞILIMI

Sıra No	Köyün adı	Malikane	Divani	Belirsiz
33	Bureyr	1047	12478	-
34	Zaytaü'l-Harâdil	4950	7050	-
35	Dummaru'n-Necd	597.5	3387.5	-
36	El-Bahâ	52	2133	-
37	Necdü'l-Garbi	-	-	4225
38	Bize	590	1985	-
39	Cuhzin	624	1771	-
40	Eldezer	593	1881	-
41	Bâbiliye	-	1780	-
42	Meyhan	-	1660	-
43	Mes'ud	-	-	675
44	'Avda	21.5	898.5	-
45	Beyt-i Zeytûn	-	-	1655
46	Beyt-i Geçid	-	4005	-
47	Tahâzi	106	1800	-
48	Beyt-i Hatun	-	-	2940
49	Idra	20000	-	-
50	Acisü'r-Ras	810	2070	-
51	Kûfma	-	-	915
52	Eşraf	-	-	1105
53	Irak	1106	2069	-
54	Beyt-i Daras	706	2544.5	-
55	Birc	-	3924	-
56	Celeme	-	850.5	-
57	Sevafirü'ş-Şarki	-	-	4025
58	Mûkkus	-	4190	-
59	Huş	776	3362.5	-
60	Südûd	-	-	5960
61	Kartiye	-	10505	-
62	Yibna	11034	-	-
63	Küküp	412	2268	-
64	Halifat	547	4301	-
65	Sukk-ı Mazin	15	1005	-
66	Mahiyye	-	-	3015

TABLO : XVI-c

GAZZE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANI DAĞILIMI				
Sıra No	Köyün adı	Malikane	Divani	Belirsiz
67	Amudat Beni Kinane	-	-	15000
68	Umm-ı Mentur	-	-	1875
69	Amudat Beni Amr	591.5	1875	-
70	Feraniye	-	-	1065
71	Kerta	-	-	1570
72	Mulâkis	1054	5940	-
73	Paşa	840	1965	-
74	Deyr-i Süneyd	-	-	1980
75	Deyr-i Deşire	-	-	4200
76	Fâluca	1499	601.5	-
77	Sand Hana	-	1710	-
78	Beyt-i Mamin	279	961	-
79	Lehabiyye	1423	3327	-
80	Zaviye	-	1370	-
81	Zeytun	747	2806.5	-
82	Beyt-i Affâ	725	7299	-
83	Summil el-Muğar	515.5	2694.5	-
84	Celediyye	50	1320	-
85	Hara el-Cüz	-	-	870
86	Sartaü'l-Sağri	55.5	559.5	-
87	Zeytü'l-Malat	-	-	1275
88	Şitare	879	2049	-
89	Cuseyr	58	2039	-
90	Arka	1320	-	-
91	Savafirü'l-Malha	-	-	4635
92	Main	-	-	8385
93	Cilis	1601	1761	-
94	Cedide	619	4840	-
95	Belita	-	-	2220
96	Ferase	-	-	850
97	Meşberiyetü't-Tayyar	324	2556	-
98	El-mensiye	109.5	3516	-

TABLO : XVI-d

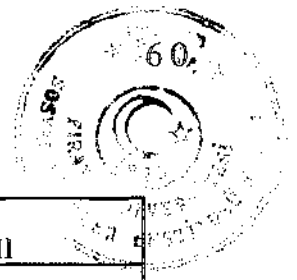
GAZZE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANI DAĞILIMI				
Sıra No	Köyün adı	Malikane	Divani	Belirsiz
99	Kamsa	550.5	1266	-
100	Hariyye	-	-	-
101	Remâdât	-	-	-
102	Ahsas	-	-	-
103	Amuriye	-	-	-
104	Safafirü'l-Garbi	-	-	-
105	Dacun	1080	1320	-
106	Denniyye	-	4000	-
107	Deyr-i 'Asâr	180	2220	-
108	Diğer Beyt	-	-	3800
109	Besit	-	-	1665
	TOPLAM	182563	22975	147346

Gazze'nin 109 köyünün tamamından 559884 Akçelik vergi geliri temin edilmektedir. Bu gelirin 412538 Akçesinin temin edildiği 70 köyde Malikane-Divani sistemi uygulanırken, 147346 akçelik gelirin demin edildiği diğer 30 köyde ise gelirin bölümünde bir belirsizlik söz konusudur.

Malikane-Divani sistemin uygulandığı köylerden elde edilen 412538 akçelik gelirin 229975 akçesi divani, 182563 akçelik diğer bölümü de malikane hisseye aittir. Buna göre malikane-divani sisteminin uygulandığı köylerden elde edilen gelirin % 55.7'si Divani hisseye, % 54.3'lük diğer bölümünde malikane hisseye aittir.

TABLO : XVII-a

REMLE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANİ DAĞILIMI				
Sıra No	Köyün Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
1	'Ak	-	-	1670
2	Sarafans	8100	3900	-
3	Amvas	117	1013	-
4	Yafa	-	-	15075
5	Saka	3110	3580	-
6	Sinare	2804	4656	-
7	Kafr-i Anles	-	-	3215
8	Kavale	-	-	5050
9	Beni Irak	-	-	6910
10	Değrin	-	-	3010
11	Mezra-i Arsuf	-	-	710
12	Halil	-	-	405
13	'Ayn Şems	-	-	2100
14	(çıkmamış)	-	-	3677
15	Beyt-i Susin	1215	1185	-
16	(çıkmamış)	630	1770	-
17	Beyt-i Niyâle	500	1500	-
18	El-Harûn	-	-	2500
19	Abud	-	-	2000
20	Kedbas	-	-	2000
21	El-Kababa	1000	1000	-
22	Kefr-i Cinis	540	1860	-
23	Deyr-i Amudat	1350	1050	-
24	Deyrû'l-Selam	-	-	3300
25	Şeyid	4050	450	-
26	Beyt-i Küta	-	-	3000
27	Lud	-	-	40000
28	Cemzu	-	-	2170
29	Kutab	-	-	807
30	Beyt-i 'Arif	-	-	354
31	Kefr-i Ecun	-	-	2630
32	Deyrû'l-Harif	-	-	3900

TABLO: XVII-b

REMLE'NİN KÖYLERİNDE MALİKANE -DİVANI DAĞILIMI				
Sıra No	Köyün Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
33	Uyariye	532	4266	-
34	Cilüs	1608	4417	-
35	Safiriyye	1393	6299	-
36	Candas	1510	940	-
37	Yazur	-	-	14995
38	Beyt-i Decen	7789	8737	-
39	Kefrin	24.4	941	-
40	Yahudiye	-	-	6075
41	Zantiye	-	-	5495
42	Annabe	-	-	2020
43	Celibe	-	-	660
44	Lahme	450	1050	-
45	Accur	-	-	6300
46	Bayram	-	-	4300
47	Na'lin	900	3100	-
48	Lahriye	-	-	1260
49	Uyun Kara	-	-	800
	TOPLAM	37842	51714	106388

Remle'nin 49 köyünün tamamından 195944 akçelik vergi geliri temin edilmektedir. Bu gelirin 89556 Akçesinin temin edildiği 19 köyde malikane divani sistemi uygulanırken, 106388 akçelik gelirin temin edildiği diğer 30 köyde ise gelirin bölüşümünde bir belirsizlik söz konusudur.

Malikane-divani sistemin uygulandığı köylerden elde edilen 89556 akçelik gelirin 51714 akçesi divani, 37842 akçelik diğer bölümü de malikane hisseye aittir. Buna göre malikane-divani sistemin uygulandığı köylerden elde edilen gelirin % 57.7'si divani hisseye, % 42.3'lük bölümü ise malikane hisseye aittir.

TABLO : XVIII-a

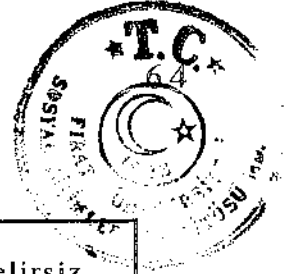
GAZZE'NİN MEZRA'ALARINDA MALİKANE-DİVANİ DAĞILIMI				
Sıra No	Mezra'anın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
1	Tellü'l-Ecdel	494	166	-
2	Cemize	271	930	-
3	Behaziye	-	240	-
4	Ümmi Acid	-	-	240
5	Cedide	900	900	-
6	Revgâniye	-	562	-
7	Beriç	-	665	-
8	Harin	-	150	-
9	Ma'an	-	-	297
10	Ümmü Mübbel	-	-	150
11	Yelheyl	-	-	255
12	Cerâse	-	-	150
13	Rembac	-	-	670
14	Hamam	-	-	405
15	Zalâda	135	790	-
16	Şütâ'ül-Kübra	105	940	-
17	Şurba'ü-l Berk	-	-	510
18	Beytü'l-Haffa	459	306	-
19	Keferasir	6	144	-
20	Mcrâsân	10.5	154	-
21	Arzûl-Cedid	-	-	405
22	Beytü'r-Riya	-	-	960
23	Beyt-i Sem'an	-	972	-
24	Hatura	347	973	-
25	Saime	-	-	1815
26	Müşerreffe	-	-	240
27	Ceddü'l-Harab	-	-	660
28	Hakl Ümm Tema	-	240	-
29	Nümayye	-	-	240
30	Ummu'r-Riyah	-	-	350
31	Aschala	-	240	-
32	Arzu'l-Piyaye	-	-	1000
33	Serthene	-	-	615

TABLO: XVIII-b

Sıra No	Mezra'anın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
34	Balas	540	3060	-
35	Beyt-i Darasü's-Şuğra	198	4562	-
36	Rafiyye	-	-	255
37	Kıreys	-	-	450
38	Avda	-	355	-
39	Garte	-	-	450
40	Ahsas	338	68	-
41	Buteyta	-	-	600
42	Tell-Bermeş	-	-	950
43	Berd-i Nûma	-	1256	-
44	Berkaya	-	-	660
45	Yasud	-	-	4000
46	Melise	46	703	-
47	Meririye	-	-	555
48	Mirkana	113	1087	-
49	Remilinâ	-	120	-
50	Eblistanü's-Şarki	-	968	-
51	Elbistanü'l-Garbi	27	283	-
52	Şekrir	-	-	600
53	Cera	10	230	-
54	Kaluriye	-	240	-
55	Mağar	-	200	-
56	Rubheyb	-	-	540
57	Beyt-i Hanibre	-	-	197
58	Sekriye	360	2040	-
59	Mine's-Şemire	-	-	1270
60	Kâtâ-Talsağa	-	-	2400
61	Şemhsin	405	195	-
62	Mensure	57.5	562.5	-
63	Mertü's-Şeyl	222	1308	-
64	Zeyt-i Beni Ayaş	-	-	100
65	Nesiyye	-	-	400
66	Sentliyun	-	-	610

TABLO: XVIII-c

Sıra No	Mezra'anın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
67	Beraya	-	-	100
68	Devr-i Viyane	-	-	150
69	Cüreyr Menle	-	-	240
70	Deyr-i Kıddis	-	-	240
71	Ümmü Kelab	-	-	-
72	Arzû'd-Deviye	292	218	-
73	Hasudü'l-'Umd	-	-	150
74	Aclan	40	20	-
75	Deyrû'l-Nazim	-	-	100
76	Marsun-Numad	-	-	-
77	Sitara	-	-	300
78	Teyme	-	-	240
79	Beliyye	111	609	-
80	Berke-i Şüluf	-	-	790
81	Rağna	163	40	-
82	Ledkara	-	-	202
83	Beyasü'l-Kasl	-	-	240
84	Mesih	-	-	150
85	Cukan	-	-	150
86	Beni Hafra	-	-	102
87	Mesice	90	10	-
88	Tetre	-	-	100
89	Kiteys	-	-	100
90	Harabü's-Sağra	15	225	-
91	Cedide	-	-	250
92	Devir	25	90	-
93	Mecdeliye	-	-	100
94	Meczenü'l-Cuveyr	-	-	100
95	Hamiyye	-	-	240
96	Mesud	-	-	100
97	Ciyabü's-Sağar	-	-	250
98	Saliyan	-	-	250

TABLO: XVIII-d

Sıra No	Mezra'anın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
99	Irak	-	-	100
100	Beytü'l-Tarike	8	97	-
101	Haffad	-	-	150
102	Serval	-	-	150
103	Mahayr Beni Mahrum	30	120	-
104	Elker Karih Bekri	15	115	-
105	Mecran	-	-	180
106	Zeytiye	-	-	250
107	Ümmü Zaffis	-	-	250
108	Cera	-	168	-
109	Süveyr Bat	-	-	100
110	Celed	-	-	100
111	Menah	-	-	100
112	Harec	-	-	100
113	Bermaye	-	-	50
114	Yesleü's-Selis	-	-	80
115	Seymil	-	-	100
116	Saliya	-	-	100
117	Cebire	10	40	-
118	Yafka	-	-	50
119	Serdiyare	-	-	150
120	Belahü's-Şems	-	-	100
121	Resm-i Celis	-	-	80
122	Belile	-	-	70
123	Saluce	218	24	-
124	Rahu's-Seyt	-	-	100
125	Hedile	-	-	150
126	Şihne	-	-	135
127	Hebabü'l-Ülya	-	-	100
128	Mehredü'l-'Ikâb	-	-	225
129	El-Celil	-	-	150
130	Ahsasü'l-Mensiyye	-	-	250

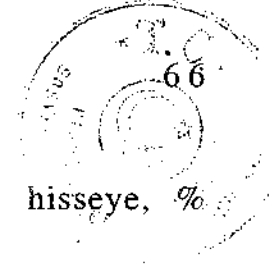

TABLO: XVIII-e

Sıra No	Mezra'nın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
131	Mentihe	-	-	200
132	Sa'û's-Süfya	-	-	150
133	Demite	-	-	240
134	İbdis	-	-	150
135	Safike	-	-	195
136	Mehrenü's-'Adun	-	-	250
137	Mimasın	-	-	150
138	Cerirü's-Sah	-	-	150
139	Nefs-i Askalun	-	-	1000
140	Hama	-	-	105
141	Ebu'l-Veyd	-	-	450
142	Kısmü'l-Mera	75	525	-
143	Seyli	113	487	-
144	Süsil	360	40	-
145	'Abasân	-	-	250
146	Ahtas	31	199	-
147	Harbe-i Mehsire	27	228	-
148	Mağire	180	220	-
149	Kıstiye	5000	1000	-
150	Harcıyye	-	-	100
151	Bataniye	-	-	200
152	Febihye	-	-	800
153	'Itar	-	-	353
154	Mesudiyyeü'l-Kasr	-	-	675
155	Harmeha Beni Na'im	63	777	-
156	Bekaliyye	-	-	7500
	TOPLAM	11910	26761	45624

Gazze'nin 156 mezrasının tamamından 84295 akçelik vergi geliri temin edilmektedir. Bu gelirin 38671 akçesinin temin edildiği 56 mezrada malikane divani sistemi uygulanırken 45624 akçelik gelirin temin edildiği diğer 100 mezrada ise gelirin bölüşümünde bir belirsizlik söz konusudur.

Malikane-divani sisteminin uygulandığı köylerden elde edilen 38671 akçelik gelirin 26761 akçesi divani, 11910 akçelik diğer bölümü ise malikane hisseye aittir. Buna göre malikane-divani sisteminin

uygulandığı köylerden elde edilen gelirin % 69.2'si divani hisseye, % 40.8'lik diğer bölümü de malikane hisseye aittir.

TABLO: XIX

REMLE'NİN MEZRA'ALARINDA MALİKANE-DİVANI DAĞILIMI				
Sıra No	Mezra'nın Adı	Malikane	Divani	Belirsiz
1	El-Kurba	-	-	800
2	Ordiye	-	-	500
3	Burcü'l-Disa	730	4080	
4	Sena	-	-	600
5	Cebelü'l-Baris	-	-	550
6	Abbasiye	-	-	600
7	Kefrin	-	-	600
8	Berceliye	-	-	600
9	Selire	-	-	600
10	Sahil	-	-	600
11	El-Kenise	-	-	600
12	Beyt-i Terle	-	-	900
13	Selkîb	-	-	850
14	Cedise	-	-	400
15	Beyt-i Hüda	-	-	382
16	Dacun	1080	1320	
17	Anbar-ı Saham	-	-	1200
18	Harfetretü's-Suğra	-	-	2900
	TOPLAM	1810	5400	12682

Remle'nin 18 mezrasının tamamından 19892 Akçelik vergi geliri temin edilmektedir. Bu gelirin 7210 akçesinin temin edildiği 2 mezrada malikane-divani sistemi uygulanırken 12682 akçelik gelirin temin edildiği 16 mezrada ise gelirin bölüşümünde bir belirsizlik söz konusudur.

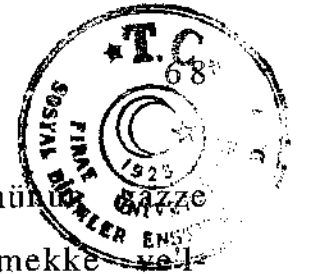
Malikane-divani sisteminin uygulandığı mezralardan elde edilen 7210 akçelik gelirin 5400 akçesi divani, 1810 akçelik diğer bölümünde malikane hisseye aittir. Buna göre malikane divani sisteminin

uygulandığı mezralardan elde edilen gelirin % 74.9'u divani hisseye % 25.1'ide malikane hisseye aittir.

Gazze sancağında malikane divani sistemin uygulandığı köy ve mezralardan elde edilen gelirin bölüşümünde ilk bakışta göre çarpan divanı hisselerin, malikane hisseye oranla daha fazla oluşurdu. Tablolarımızda vermiş olduğumuz malikane ve divani hisselerin Gazze sancağı genelinde toplamını alacak olursak 547975 Akçeye karşılık gelecektir. Geliri 234125 akçe olan malikane hisse, toplam gelirin % 42.7'sini oluştururken, geliri 313850 akçe olan divani hisse toplam gelirin % 57.3'ünü oluşturmaktadır.

Elde ettiğimiz bu veriler esas alındığında Gazze sancağında malikane-divani hisselerin uygulandığı köy ve mezralardan devlet önemli bir gelir temin ediyor gibi düşünülebilir. Ancak, divani hisse her ne kadar devlete ait gibi görülüyorsa da gerçekte bu gelirin önemli bir bölümü yine Gazze sancağında harcanmakta, merkeze ise cüzzi bir miktar gelir gitmektedir. Şöyleki, divani hisse için yer verdiğimiz tımar gelirleri bölgede devlet memurlarına sipahilere ve aşiretlere tevcih edilmektedir ki toplam tutarı 202458 akçedir. Yine belli bir bölgenin veya mekanın korunması için toplanan "himaye" vergisi Gazze sancağında sarfedilmektedir ki bununda toplam tutarı 67574 Akçedir. Tımar ve himaye gelirleri toplam divani hisseye ayrılan 313850 akçelik gelirin % 86'sını teşkil etmektedir. Yani, divani hisselerin % 14'ü kesin olmamakla birlikte Gazze Sancağı dışına çıkıyor olabilir.

Genel olarak ele alacak olursak Gazze sancağında malikane divani sistemin uygulandığını tespit ettiğimiz köy ve mezralardan temin edilen 547975 akçelik gelirin, 43818 akçelik bölümü devlete aittir ki bu da % 8'lik bir orana karşılık gelmektedir.

Malikane hisseden pay alan vakıfların bir bölümünü sancağı dışında yer alması mümkün olduğundan (mekke medine'ül-müşerrefe Halilü'r-Rahman vb.) toplam gelirin geriye kalan % 92'lik bölümünün Gazze Sancağı içinde harcandığını söylememiz mümkün olmamaktadır.

2- Vakıflar

Vakıflar, sadece Allah rızasını kazanmak için, zengin kimseler tarafından kurulan ve menfaati tamamıyla ihtiyaç içinde bulunanlara tahsis edilen müesseselerdir.

Böyle bir müesseseyi kuran kimse, daha önce sahibi bulunduğu mülkü tamamıyla elden çıkarıyor, onu Allah'ın mülkü haline getiriyor demektir. Vakfı yapan kimse artık geri dönüp mülküne el koyamaz. Aynı şekilde vakıflarda devamlı olma şartıda bulunmaktadır. Belli bir süre sonra vakıftan geri dönmek mümkün değildir.⁵⁶

2.1. Hayri Vakıflar:

Toplumun vakıftan istifade etmesi ya doğrudan veya dolaylı bir şekildedir. Doğrudan doğruya faydalanılan vakıf gayrimenkullere "müessesât-ı hayriyye" dolaylı yararlanılana da "musakkafat" veya "müstağallat-ı vakfiye" denir.

Müessesât-ı haryireyye; vakf, cami, medrese, kütüphane, mektep, mescid, daru'l-aceze, yol, köprü, çeşme, kuyu, kabristan vs. gibi devletin sosyal görevleri arasında bulunan müesseselerdir.

Yukarıda adı geçen sosyal müesseselerin bir kısmından zengin, fakir gözetilmeden herkes istifade eder. Yol, köprü, cami çeşme, vs. bu kısma girer. Diğer kısmından ise sadece fakirler istifade eder.

⁵⁶ Ziya Kazıcı; *İslami ve Sosyal Açından Vakıflar*, İst. 1985, s. 27.

İmaretteki yemekler, daruşıfadaki ilaç ve tıbbi tedavi ise kısıma girer.⁵⁷

Gazze sancağında yer alan hayri vakıflar ve toplam gelirleri Tablo-XX'de görülmektedir.

TABLO: XX

GAZZE SANCAĞINDAKİ HAYRİ VAKIFLAR			
Sıra No	Vakfın Adı	Hisse Adedi	Toplam Gelir
1	Vakf-ı Halilü'r-Rahman	19	32929.5
2	Vakf-ı Medrese-i Sultan Kayıtbay	37	28334
3	Melik Ata Mir Kansu (Ala Mescid)	3	21165.5
4	Vakf-ı Mekke ve'l-Medinetü'l-Müşerreffe	4	17138.5
5	Vakf-ı Hameynü's-Şerifeyn	2	14000
6	Vakf-ı Laika b. Abdullah (ala Türbe ve kurra)	19	11761
7	Vakf-ı Zaviye-i Salih Yunus biraderi	1	10.000
8	Vakf-ı Satı b. Abdullah (ala Medrese)	2	7.00
9	Vakf-ı İbn Zir Beni Nasara (ala Medrese)	1	3300
10	Vakf-ı Ribad	1	2000
11	Vakf-ı Bimaristan	9	1794
12	Vakf-ı Medrese-i Cümeiriye (ر كوسير)	1	1680
13	Vakf-ı Cami-i Bazar	2	1500
14	Vakf-ı Taceddin b. Abdullah (ala Alim muallim)	3	1410
15	Vakf-ı Medrese-i Gazze	1	1002
16	Vakf-ı Cami-i Cava	6	836
17	Vakf-ı Cami-i Bahaeddin b. Alan	1	800
18	Vakf-ı Medres-i Harlasiye	1	600
19	Vakf-ı Cami-i Şeyh Şahabeddin b. Osman	6	449
20	Vakf-ı fi Kudüs Han-ı Yunus	1	330
21	Vakf-ı Zâviye an Şeyh Selim	1	203
22	Vakf-ı Cami-i Bahaeddin	1	200
23	Vakf-ı Darü's-Safer	1	198
24	Vakf-ı Melikü't-Tamir Kansu (ala Cami)	1	165
25	Vakf-ı Cami	1	164
	TOPLAM	124	158959.5

⁵⁷ L. Kazıcı; *Vakıflar*, s. 88.

2.2. Evlatlık Vakıflar:

Evkaf-ı Zürriye veya evladlık vakıf denilen bu tip vakıflara İslamın başından beri müsaade edilmiştir. Vakıfların bu kısmında malın bütünü veya bir kısmı, sırf Allah'a yakınlık ve bir hayır için değil, kendi zürriyetinden gelenlere de bir miktar mal bırakmak veya onların kendilerine miras kalacak malı dağıtmamak için vakfın mülkünü kendi zürriyetinden gelenlere tahsis etmesidir.

Osmanlı döneminde de rastlanılan bu tip vakıflar o günün şartlarında aileyi bir arada tutma gibi bir gayeyi hedef alıyordu.⁵⁸

Gazze sancağında yer alan evladlık vakıflar ve toplam gelirleri Tablo: XXI-a ve XXI-b'de görülmektedir.

TABLO: XXI-a

GAZZE SANCAĞINDAKİ EVLATLIK VAKIFLAR			
S. No	Vakfın Adı	Hisse Adedi	Toplam Geliri
1	Vakf-ı Evlâd-ı Ebu'l- Hudâ	2	4.572.5
2	Vakf-ı Evlâd-ı Fahreddin b. Abdülmelik	3	4.280
3	Vakf-ı Evlâd-ı Fatıma bint-i Gümüşhavî	1	3.115
4	Vakf-ı Evlâd-ı Yusuf b. eş - Şehid	2	2.700
5	Vakf-ı Evlâd-ı Musa b. Abdurrahman	4	2.268
6	Vakf-ı Evlâd-ı Nasreddin	2	2.220
7	Vakf-ı Evlâd-ı Saadeddin b. İbrahim	3	2.000
8	Vakf-ı Evlâd-ı Şerefeddin b. Burhan	2	1.962.5
9	Vakf-ı Evlâd-ı Hasab	1	1.500
10	Vakf-ı Ebu Bekr b. Ferid	1	1.500
11	Vakf-ı Evlâd-ı Hacı Muhammed	1	1.200
12	Vakf-ı Evlâd-ı Emir Veli	1	1.200
13	Vakf-ı Evlâd-ı Celaledin b. Muhammed b. ömer	2	1.200
14	Vakf-ı Evlâd-ı Hatice bind. Ahmed	1	1.067
15	Vakf-ı Evlâd-ı Hamak	1	1.000
16	Vakf-ı Evlâd-ı Hasan	2	952
17	Vakf-ı Evlâd-ı Muhammed b. Ahmed b. Seraceddin	10	796.5

⁵⁸ Kazıcı; *Vakıflar*, s. 88.

TABLO XXI-b

GAZZE SANCAĞINDAKİ EVLATLIK VAKIFLAR			
S. No	Vakfın Adı	Hisse Adedi	Toplam Geliri
18	Vakf-ı Ramazan b. İlyas	1	700
19	Vakf-ı Evlâd-ı Efikâ (عفا)	2	655
20	Vakf-ı Evlâd-ı Cüsti	1	655
21	Vakf-ı Evlâd-ı Mehmed b. Abdurrahman	3	565
22	Vakf-ı Evlâd-ı Feraseddin	1	600
23	Vakf-ı Emir Ali Evlâdehu ve Zurriyetehu	2	600
24	Vakf-ı Evlâd-ı İbrahim b. Hasan	1	580
25	Vakf-ı Evlâd-ı Hacib Seyyid Züriyetehu	1	457
26	Vakf-ı Evlâd-ı Yusuf b. Abdulvehâb	3	411
27	Vakf-ı Evlâd-ı Hüseyin	1	404
28	Vakf-ı Evlâd-ı Muhammed b. Ebubekr	2	557
29	Vakf-ı Evlâd-ı Sica	1	350
30	Vakf-ı Şemseddin Mehmed Ali	1	280
31	Vakf-ı Evlâd-ı İbn Ebu Yunus	1	271
32	Vakf-ı Evlâd-ı Abdullah b. el- Hurare	1	200
	TOPLAM	61	40818.5

Vermiş olduğumuz tablolarda da görüldüğü üzere Gazze sancağında hissesi olan 61 adet vakıftan 33 adedi evlatlık vakıf 25 adedi ise hayri vakıftır.

Vakıfların tasarrufunda olan 199778 akçelik gelirin % 79.6'sında hayri vakıflar istifade ederken % 20.4'ünden de evlatlık vakıflar istifade etmektedir.

3. Mülkler

İslam memleketlerinde muhtelif vesilelerle sahiplerinin hakiki mülkleri haline sokulmuş olan topraklar mevcut bulunmuşlardır. Emirülmü'eminin olan zatlar veya küçük büyük islam devletlerinde padişahlık edenler, hükümranlılık hukukundan istifadeyle bir çok defa temlikten iktalar yapmışlardır. Bilhassa Türk- Moğal devlet ananelerini

yaşatan Türk devletlerinde, devletin lüzumlu gördüğü kimselere toprak vermesi umumi bir kaide halinde mevcut bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu kurlurken de, padişahlar istediklerine tam manasıyla mutlak toprak temlikleri yapmışlardır ve bu hususta kendilerini mevcut şer'i hukuk veya örflerin hilafına hareket etmiş hissetmemişlerdir.

Miri, toprak, mülk olarak tevcih edildiğinde, sahibinden, varisinden veya sattığı adamın elinden alınamamaktadır. Bu gibi toprakların geri alınarak başka birine verilmesi nevinden hareketlerse, birinin malını gasp edip başkasına vermek gibi telakki edilmektedir.⁵⁹

Gazze sancağında yer alan mülkler ve toplam gelirleri XXII'de görülmektedir.

TABLO XXII

GAZZE SANCAĞINDAKİ MÜLKLER				
S. No	Mülkün Adı	Hisse Adedi	Toplam Geliri	Yüzdi
1	Mülk-i Ali b. Hacib	3	2503	36.7
2	Mülk-i Muhammed b. Abdülkadir	2	1200	17.7
3	Mülk-i Şaban	1	1000	14.7
4	Mülk-i Mehmet b. Hatib	1	1000	14.7
5	Mülk-i Mehmed b. Ahmed	1	591	8.7
6	Mülk-i Abdurrahman b. Mehmed	1	302	4.5
7	Mülk-i Kadı Saadeddin	2	201	3
	TOPLAM	11	6797	100

4. Tımarlar

Tımar, devletin miri araziden muayyen bir kısmının yıllık gelirinin tamamını veya bir kısmını, belirli hizmetler mukabilinde bir şahsa tevcih etmesine denir.⁶⁰

⁵⁹ Barkan; *Türkiye'de Toprak Meselesi*, s. 237-9.

⁶⁰ Halil Cin; *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, İst. 1985, s. 53.

Hiç bir milletin malı olmayan tımar müessesesi; ön Asya'nın muhtelif milletlerinde mevcut olduğu gibi, Ortaçağ Avrupasında da tatbik edilmiştir. Bu müessese bir tekamülün neticesidir. ⁶¹

Osmanlılarda ise, devletin ilk kuruluş yıllarına, yani Osman Bey zamanına ait tımar tevcihlerine ilişkin birçok tarihi vesikaya rastlanmak mümkündür. ⁶²

Para iktisadiyatının yeter derecede gelişmemiş olduğu devirlerde büyük bir kısmı aynen mahsul olarak toplanmakta olan vergi gelirlerinin nakli, paraya çevrilmesi, merkezi bir devlet hazinesi halinde toplanarak oradan dağıtılması ve bu dağıtılacak maaşlarda vazife sahiplerinin buldukları yerlerde geçimlerinin temini gibi işlerin güçlüğü karşısında veya askeri ve siyasi diğer tarihi sebeplerle şarkta ve garpta muhtelif devirlerde türlü şekillerde mevcut olmuş ve burada tatbik edilmiş olan benzeri usuller, Osmanlı İmparatorluğunda da Tımarlı sipahi denilen bir eyalet süvari ordusunun teşkilatlandırılmasına asırlar boyunca başarıya kullanılmıştır.

Kuruluş devrinde hakim olan tarihi zaruretlerle, kuvetli bir merkeziyetçi devlet idarsinin meydana çıkması gibi çok hususi şartlar içinde kendiine mahsus çehresiyle teşekkül ve inkişaf etmiş olan Osmanlı tımar sistemi, burada bu memleketin aseri ve siyasi gücüyle olduğu kadar, içtimai ve iktisadi gelişmeleriyle yakından ilgilidir. ⁶³

Gazze sancağında devlet tımarlarının yansıra aşiret tımarlarına da rastlanmaktadır. Tablo XXIII'de Gazze sancağında yer alan tımarların adedi ve toplam tutarı yer almaktadır.

⁶¹ H. Cin; *Osmanlı Toprak Düzeni*, s. 57.

⁶² Fuat Köprülü; *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, İst. 1986, s. 115.

⁶³ Barkan; *Türkiye'de Toprak Meselesi*, s. 806.

TABLO XXIII

GAZZE SANCAĞINDAKİ TIMARLAR			
Timar'ın ismi	Hisse adedi	Toplam Geliri	Yüzde
Timar (Devlet Timarı)	134	178152	86.8
Timar-ı Arab-ı Sevâlme	20	9959	4.9
Timar-ı Arab-ı Beni Ata	29	9509	4.6
Timar-ı Arab	13	7508.5	3.7
TOPLAM	196	205128.5	100

Tablomuzda da görüleceği gibi defterimizde devlet tımarlarının yanı sıra aşiret tımarları da yer almaktadır. 205128.5 akçelik tımar gelirisinin % 86.8'ini Devlet Tımarları teşkil ederken, % 13.2'sini Aşiret Tımarları teşkil etmektedir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin Mısır gibi zengin bir ülkeyi elinde tutup, Kızıl Deniz ticaretini kontrol altına alabilmesi için, bölgeye hakim bir konumda olan Gazze Şehrini ele geçirmesi zorunluluğu belirlemiştir. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi esnasında Osmanlı sınırlarına katacağı Gazze Şehri I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı egemenliği altında kalacaktır.

Yaklaşık dört yüz yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmış olan Gazze şehrinin idari, iktisadi ve sosyal yapısı hakkında pek bilgimiz yoktur. Siyasi bilgiler ise Gazze'nin Osmanlı hakimiyetine girişi ve Osmanlı hakimiyetinden çıkışı ile ilgili dönemlerle sınırlıdır.

Sadece incelemiş olduğumuz 427 numaralı tapu-tahrir defterine dayanarak idari, iktisadi ve sosyal açıdan Gazze şehrinin tarihi hakkında kesin sonuçlara varmanın yanıltıcı olacağına bilincindeyiz. Ancak yine de fikir vermesi açısından defterimizdeki bilgiler esas alınarak bir takım yorumlar yapmanın yararlı olacağı kanaatindeyim.

Defterimizde Gazze sancağına bağlı olarak yalnızca Remle nahiyesi gösterilmektedir. Gazze nahiyesinin 109 köyüne karşılık Remle nahiyesinin 49 köyü mevcuttur. Ayrıca bu köylerin tasarrufuna verilmiş olarak Gazze nahiyesinde 156, Remle nahiyesinde ise 18 mezra'a bulunmaktadır.

Gazze şehrinin 8 mahallesine karşılık Remle şehrinin 6 mahallesi mevcuttur. Mahalle isimlerinin belirlenmesinde Türkman, Ekrad, Nasara, Yahudi ve Samiri gibi etnik veya dini karakterler etkili olmuştur. Ayrıca şehirlerde yaşayan ancak mahallelere dahil edilmemiş gayr-i müslim cemaatler de mevcuttur. Bunların sayısı Gazze şehrinde 9 iken Remle şehrinde yalnızca 1'dir.

Osmanlı egemenliği altında yaşayan gayr-i müslimlerin genellikle ticaretle uğraşmaları sebebiyle şehir merkezlerinde yoğunluklarının çok olmasına karşılık kırsal kesimde nüfuslarının az olduğu gözlenmiştir. Gazze şehrinde gayr-i müslim nüfus toplam nüfusun %36.4'ünü teşkil ederken, köylerde ancak toplam nüfusun %1.8'ni teşkil etmesi bu yaygın kanaati destekler mahiyettedir. Ancak Remle'de gayr-i müslimler şehir nüfusunun %7.2'sini teşkil ederken köylerde bu oran %10.3'dür. Remle'nin sadece Lud köyünde rastladığımız gayr-i müslim (Cemaat-ı Nasara) unsurun vergileri maktu olarak alındığından bunların ticaretleri, yoksa tarım veya hayvancılıkla uğraştıklarını belirlememiz mümkün olmamaktadır.

Osmanlılar, merkeze yakın bölgelerde devletin temel karakterini gösteren tımar sistemini uygulamaya muvaffak olurken, merkeze uzak bölgelerde yerel güçlerin nüfuslarının bu sistemin tamamen uygulanmasını güçleştirdiğini görüyoruz. Bu sebepten nüfuzlu kişilere köy ve mezra'a gelirlerinin bir kısmı vakıf veya mülk olarak verilirken diğer kısmı bunların bölgede güçlenmelerini önleyip, devlet otoritesini hakim kılmak için tımar olarak tevcih edilmektedir.

incelemiş olduğumuz defterimizde buna benzer bir sistemle karşılaşmaktayız ki buna malikane divani sistemi ismiyle tezimizde yer verdik. Gazze ve Remle nahiyesinin köylerinde ve mezralarında rastladığımız bu sisteme göre; köyün gelirlerinin bir kısmı vakıf veya mülk olarak tevcih edilirken diğer kısmı tımar olarak devlet tarafından kendi sipahilerine ve memurlarına tevcih edilmektedir. Ayrıca dikkati çeken bir diğer husus köy veya mezra'a gelirinin bir kısmı aşiretlere tımar olarak tevcih edildiğinde diğer kısmı yine devlet timarı olarak ayırılmakta idi. Burada da

anlaşılacağı gibi devlet vakıf ve mülk sahibi nüfuzlu kişileri kontrol altında tutmak istediği gibi, aşiretleri de kontrol altında tutmak istemektedir.

Ayrıca bir diğer önemli konu ise Osmanlı Devleti'nin emperyalist bir devlet olup olmadığı konusudur. İncelemiş olduğumuz defteri esas olarak Gazze sancağı hakkında bir yorum yapmamız gerekirse ; sancak genelinde malikane divani sistemi uygulandığı yerlerde toplam gelirin % 42.7'si direk vakıf ve mülklere giderken, %57.3'ü devlet tarafından alınmaktadır. Ancak devlette kendi payına ayırdığı gelirin %86'sını bölgenin ihtiyaçları için harcamaktadır. Reel dağılım esas alındığında Gazze Sancağından elde edilen gelirin ancak %8'i devlete aittir. Devlete ait olan bu miktarın merkeze gittiğine dair kesin bir bilgiye sahip değiliz.

Gazze Sancağında yer alan şer'i ve örfi vergilerin hangi oranda alındığını, toplam üretimin ne kadar olduğunu, vergi gelirlerinin çoğunlukla maktu olarak verilmesi sebebiyle tespit edemedik. Ancak cizye vergisinin oranında bir açıklık söz konusudur. Gazze ve Remle şehirlerinde hristiyan, yahudi veya samiri ayırmaksızın hane başına alınan cizye miktarı 60 Akçe iken, Gazze'nin Dayru'd-Daşum köyünde yaşayan hristiyanlardan hane başına 143 akçe alınmaktadır. Bu miktarın neden bu kadar yüksek olduğu konusunda deftermizde herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

incelemiş olduğum defterdeki bilgileri esas alarak yapmış olduğum değerlendirmelerle kesin sonuca gitmek çok sağlıklı olmayacaktır. Gazze Sancağı ile ilgili yapılacak doktora düzeyinde bir çalışmanın, Osmanlı egemenliği altında Gazze'nin statüsü ve önemi hakkında daha sağlıklı ve belirleyici bilgiler vereceği kanaatindeyim.

BİBLİYOGRAFYA

- AKDAĞ, Mustafa; *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.II., İst.,1974
- AKDAĞ, Mustafa; "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar"
A.Ü.B.T.C.F.D., C. XIII, S.1-2, Ank. 195, s. 24-51
- AKGÜNDÜZ, Ahmet; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlileri*, C.III,
V, VII, İst. 1991-92-94
- BARKAN, Ömer Lütfi; *Türkiye'de Toprak Meselesi*, İst. 1980.
- BARKAN, Ömer Lütfi; "Türkiye'de İmparatorluk devirlerinin Büyük
Nüfus ve Arazi tahirleri ve Hakana Mahsus İstatistik
Defterleri". *İ.Ü.İ.F.M*, C.II, S.1, İst. 1940. s. 20-5.
- BAYKARA, Tuncer; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I,
Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ank. 1988.
- BUHL, Fr; "Gazze Mad." *İ.A. C.IV.* İst. 1964.
- COHEN, Ammon; *Palestine in the 18 th Century Patternes of Gaverment
and Administration*, Jerusalem, 1973.
- CİN, Halil; *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, İst.1985.
el- Muncidü'l-Ebcedi, Beyrut, 1986.
- Heyet; "Gazze Mad", *T.A. C. XVII.* Ank. 1969.
- HINZ, Walther; *İslam'da Ölçü Sistemleri* (çev. Sevim ACAR), İst.,1990.
- Hoca Sadettin; *Tacü't Tevarih*, C.IV, Ank. 1992
- HÜTTEROTH, Wolf-Dieter; ABDULFATTAH, Kemal; *Historical Geography
of palestine Transjordan and Southern Syria in the
Late 16 th Century*, Erlangen, 1977.
- İLHAN, M. Mehdi; "The Otteman archlves and Their Impartance for
Historical Studres: With special Reference to arab
Provinces, *Belleten*, C.LV, S.213, Ank. 1991, s. 415-472.
- İNALCIK, Halil; *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ank.
1987.

İNALCIK, Halil; "Eyalet". *E.I, C. II.*

İstanbul Başbakanlık Arşivi Tapo-Tahrir Fihristi

KAZICI, Ziya; *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İst. 1985

KODAMAN, Bayram; "Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu". *O.Ü.E.F.D., S.I. Samsun, 1986.*

KÖPRÜLÜ, Fuat; *Bizans Müesseseleri'nin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, İst. 1986.

KUNT, İ. Metin; *Sancaktan Eyalet, 1550-1560 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İst. 1987.

ÖZ, Mehmet; "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceleri. *Vakıflar Dergisi*, S.XXII, Ank.1951, s.429-447

PAKALIN, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Değimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İst. 1983.

SALİHOĞLU, Halil; "Osmanlı Döneminde Irak'ın İdari Taksimatı," (Çev. Mustafa ÖZTÜRK), *Belleten*, C. LIV, S.211, Ank.,1990. s. 1233-1257.

SAMİ, Şemseddin; *Kamusü'l Alâm*, İst. 1986.

SAMİ, Şemseddin; *Kamus-ı Türki*, İst. 1989.

SEVİM, Ali; *Suriye ve Filistin Selçuklularının Tarihi*, Ank. 1983.

SOLAK, Zade; *Solak-Zade Tarihi*, C. II. Ank. 1989.

ÜNAL, M. Ali; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1519-1566)*, Ank.1989.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin; *Ordu Kazası Tarihi*, Ank. 1985.

YÜCEL, Yaşar; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Gözlemler; *Belleten*, C.XXXVIII, S. 152. Ank. 1974, s. 657-699.

VELAY, Adv; *Türkiye Maliye Tarihi*, (Der: Maliye Tetkik Kurulu), Ank. 1978.

EK- 1: GAZZE NAHİYESİNİN KÖYLERİNİN GELİRLERİ

S. No	Köyün Adı	Geliri	S. No	Köyün Adı	Geliri
1	Hiribye	39733	33	Bureyr	13525
2	Müceddel	72250	34	Zayfaü'l Harâdil	12000
3	Yimamiye	10000	35	Dummaru'n-Necd	3985
4	Dayru'd-Dârum	30000	36	El- Bahâ	2185
5	Güldi	3695	37	Necdü'l-Garbi	4225
6	Cibâliye	23120	38	Bize	2495
7	Beyt-i Lahya	5189	39	Cuhzin	2395
8	Beyl	3870	40	Eldezer	2474
9	Ahsâs	6600	41	Bâbiliye	1780
10	Sart	7700	42	Meyhan	1660
11	Zenine	7200	43	Mes ^u d	675
12	Kûfiye	7214	44	°Avda	920
13	Berceliyye	315	45	Beyt-i Zeytûn	1655
14	Resmü'l Sarkı	1289	46	Beyt-i Geçid	4005
15	Ni ^u ilyâ	15400	47	Tahâzi	1906
16	Beyt-i Cerciye	17600	48	Beyt-i Hatun	2940
17	Kefr-i Gan	7503	49	Idra	20000
18	Mensure	3015	50	Acisü'r- Ras	2890
19	Useyfiriyye	1750	51	Küfma	915
20	Yasra	3655	52	Eşraf	1105
21	Beyt-i Deruns	2785	53	Irak	3175
22	Resmü'l Garbi	1903	54	Beyt-i Daras	3250.5
23	Demise	16150	55	Bire	3924
24	Simsim	6300	56	Celeme	850.5
25	Ibdis	2461	57	Sevafirü's -Şarki	4025
26	Tellü's- Safiye	5300	58	Mukkus	4190
27	Beyrec	3912	59	Huş	4038.5
28	Mensiyye Müceddel	1430	60	Sudûd	5960
29	Harsa	5310	61	Kartıye	10505
30	Tell Cemme	1065	62	Yibna	11034
31	Nahrat	2650	63	Küküp	2680
32	Nasire	3510	64	Halifat	4848

S. No	Köyün Adı	Geliri	S. No	Köyün Adı	Geliri
65	Sukk-ı Mazin	1020	88	Şitare	2928
66	Ma ^c hiyye	3015	89	Cuseyr	2097
67	Amudat Beni Kinane	15000	90	Arka	1320
68	Umm-ı Mentur	1875	91	Savafirü'l-Mâlhâ	4635
69	Amudat Beni Amr	2466.5	92	Ma'in	8385
70	Feraniye	1065	93	Cilis	3362
71	Kerta	1570	94	Cedide	5459
72	Mulâkis	6994	95	Belita	2220
73	Paşa	2805	96	Ferace	850
74	Deyr-i Süneyd	1890	97	Meşberifetü't Tayyar	2880
75	Deyr-i Beşire	4200	98	El- Menşiye	3625.5
76	Fâluca	2010.5	99	Kamsa	1816.5
77	Sand Hana	1710	100	Hariyye	2640
78	Beyt-i Mamin	1240	101	Remâdât	4170
79	Lehabiyye	4750	102	Ahsas	3676
80	Zaviye	1370	103	Amuriye	3515
81	Zeytûn	2553.5	104	Safafirü'l-Garbi	2662
82	Beyt-i Affân	8024	105	Dacun	2400
83	Summil el-Muğar	3210	106	Denniyye	4000
84	Celediyye	1370	107	Deyr-i Asâr	2400
85	Hara el-Cüz	870	108	Diğer Beyt	3800
86	Sartaü'l- Sağri	615	109	Beşit	1665
87	Zeytü'l- Malat	1275			
				TOPLAM	620842.5

EK- 2 REMLE MAHİYESİNİN KÖYLERİNİN GELİRLERİ

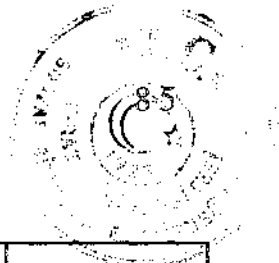
S. No	Köyün Adı	Geliri	S. No	Köyün Adı	Geliri
1	°Ak	1670	26	Beyt-i Küta	3000
2	Sarafans	12000	27	Lûd	40.000
3	°Amvas	1130	28	Cemzu	2170
4	Yafa	15075	29	Kutab	807
5	Saka	6690	30	Beyt-i °Arit	354
6	Sinare	7460	31	Kefr-i Ecun	2630
7	Kafr-ı °Anles	3215	32	Deyrû'l- Harif	3900
8	Kavale	5050	33	Uyariye	4798
9	Beni Irak	6910	34	Cilüs	6025
10	Değrin	3010	35	Safiriyye	7692
11	Mezra'a-i Arsûf	710	36	Candas	2450
12	Halil	405	37	Yazûr	14995
13	°Ayn Şems	2100	38	Beyt-i Decen	16526
14	(Çıkmamış)	3677	39	Kefrin	1185
15	Beyt-i Susin	2500	40	Yahudiye	6075
16	(Çıkmamış)	2400	41	Zantiye	5495
17	Beyt-i Niyâle	2000	42	Annabe	2020
18	El- Harûn	2500	43	Celibe	660
19	°Abud	2000	44	Lahme	1500
20	Kedbas	2000	45	Accur	6300
21	El- Kabâba	2000	46	Bayram	4300
22	Kefr-i Cinis	2400	47	Na°lin	4000
23	Deyr-i °Amudat	2400	48	Lahriye	1260
24	Deyrû'l- Selam	3300	49	°Uyûn Kara	800
25	Şeyid	4500			
				TOPLAM	195944

EK-3 GAZZE NAHİYESİNİN MEZRA'ALARININ GELİRLERİ

S. No	Mezra'anın Adı	Geliri	S. No	Mezra'anın Adı	Geliri
1	Tellü'l- °Ecdel	660	33	Serthene	615
2	Cemize	1201	34	Balas	3600
3	Behaziye	240	35	Darasü's- Şuğrak	660
4	Ümmi °Acid	240	36	Rafiyye	225
5	Cedide	1800	37	Kıreys	450
6	Revgâniye	562	38	Avda	355
7	Beriç	665	39	Garte	450
8	Harin	150	40	Ahsas	406
9	Ma°an	297	41	Buteyta	600
10	Ümmü Mübbel	150	42	Tell- Bermeş	950
11	Yelheyl	255	43	Berd-i Nûma	1256
12	Cerâ'se	150	44	Berkaya	660
13	Rembac	670	5	Yasud	4000
14	Hamam	405	46	Melise	749
15	Zaladâ	925	47	Meririye	555
16	Şüfâ °ül-Kübra	1045	48	Mirkana	1200
17	Şu°rbaü'l-Berk	510	49	Remilinâ	120
18	Beytül'l-Haffa	765	50	Elbistanü's-Şarki	968
19	Kefer Aşir	150	51	Elbistanü'l- Garbı	210
20	Merâsân	164.5	52	Şekrir	600
21	Arzül- Cedit	405	53	Cera	240
22	Beytül'r- Riya	960	54	Kaluriye	240
23	Beyt-i Sem'an	972	55	Mağar	200
24	Hatura	1320	56	Rubheyb	540
25	Saime	1815	57	Beyt-i Hanibre	197
26	Müşerreffe	240	58	Sekriye	2400
27	Ceddül'l- Harab	660	59	Mine's-Şemire	1270
28	Hakl Ümm Tema	240	60	Kâtû - Talsağa	2400
29	Nümayye	240	61	Şemsin	600
30	Ummu'r- Riyah	350	62	Mensure	620
31	Acshala	240	63	Mertü's- Seyl	1530
32	Arzü'l-Piyaye	1000	64	Zeyt-i Beni °Ayas	100

S. No	Mezra'anın Adı	Geliri	S. No	Mezra'anın Adı	Geliri
65	Nesiyye	400	97	Ciyabü's -Sağar	250
66	Sentliyum	610	98	Salıyan	250
67	Berayâ	100	99	Irak	100
68	Devr-i Viyane	150	100	Beytü'l- Tarike	105
69	Cüreyr Menle	240	101	Haffad	150
70	Deyr-i Kiddis	240	102	Serval	150
71	Ümmü Kelab		103	Mahayr Beni Mahrum	150
72	Arzü'd- Deviyе	510	104	Elker Karih Bekri	130
73	Hasudü'l- cUmd	150	105	Mecran	180
74	Aclan	60	106	Zeytiye	250
75	Deyrü'l- Nazim	100	107	Ümmü Zaflis	250
76	Marsun- Numcad		108	Cera	168
77	Şitara	300	109	Suveyr Bat	100
78	Teyme	240	110	Celed	100
79	Beliyye	720	111	Menah	100
80	Berke-i Şuluf	790	112	Haret	100
81	Rağna	203	113	Bermaye	50
82	Ledkara	202	114	Yesleü's- Selis	80
83	Bayasü'l- Kasl	240	115	Seymil	100
84	Mesih	150	116	Saliya	100
85	Cukan	150	117	Cebire	50
86	Beni Hafra	105	118	Yafka	50
87	Mesice	100	119	Serdiyare	150
88	Tetre	100	120	Belahü's- Şems	100
89	Kıteys	100	121	Resm-i Celis	80
90	Harubü's-Sağra	240	122	Belile	70
91	Cedide	250	123	Salluce	242
92	Devir	115	124	Rahu's-Seyt	100
93	Mecdeliye	100	125	Hedile	150
94	Meczenü'l Cuveyr	100	126	Şihne	135
95	Hamiyye	240	127	Hababü'l- 'Ülya	100
96	Mesud	100	128	Mehredü'l - 'Ikâb	225

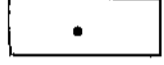
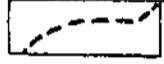
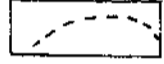
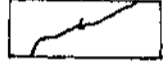

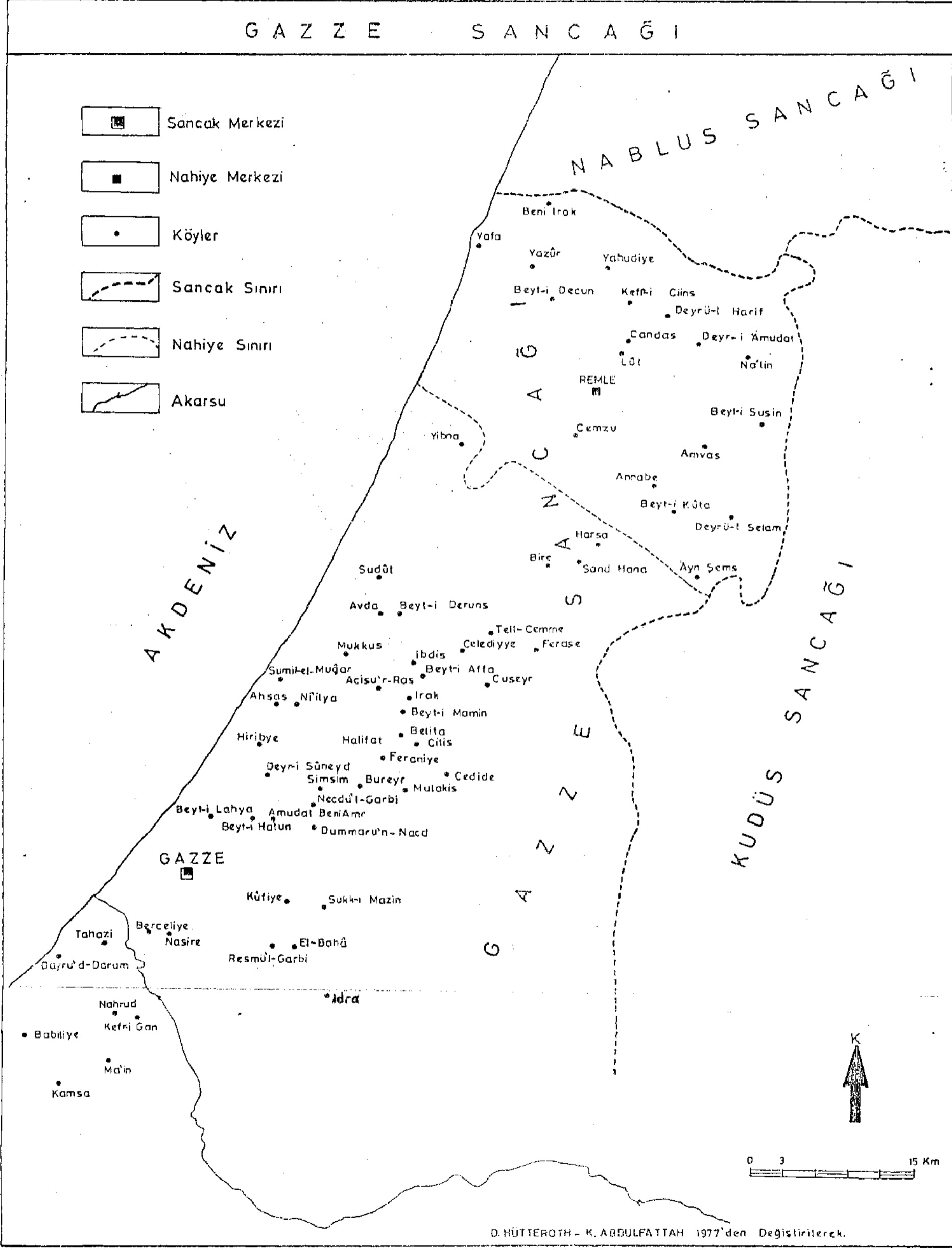
S. No	Mezra'anın Adı	Geliri	S. No	Mezra'anın Adı	Geliri
129	El- Celil	150	143	Seyli	600
130	Ahsasü'l- Menşiye	250	144	Süsil	400
131	Mentihe	200	145	'Abasân	250
132	Sa'au's- Süfya	150	146	Ahtas	230
133	Demite	240	147	Harbe-i Mehsire	255
134	Ihdis	150	148	Mağire	400
135	Safike	15	149	Kıstiye	6000
136	Mehrenü's 'Adun	250	150	Harcıyye	100
137	Mimasin	150	151	Bataniye	200
138	Cerirü's Sab	150	152	Febihye	800
139	Nefs-i Askalan	1000	153	'Itar	353
140	Hame	105	154	Mesudiyyeü'l Kasr	675
141	Abu'l Veyd	450	155	Harmcha Beni Naim	840
142	Kismü'l- Mera	600	156	Bekaliyye	7500
				TOPLAM	84295

EK- 4: REMLE NAHİYESİNİN MEZRA'ALARININ GELİRLERİ

S. No	Mezra'nın Adı	Geliri
1	El- Kurba	800
2	Ordiye	500
3	Burcū'l- Disa	4810
4	Sena	600
5	Cebelū'l- Baris	550
6	Abbasiye	600
7	Kefrin	600
8	Berceliye	600
9	Selire	600
10	Sahil	600
11	El- Kenise	600
12	Beyt-i Terle	900
13	Selkfb	850
14	Cedise	400
15	Beyt-i Hūda	382
16	Dacun	2400
17	Anbar-ı Saham	1200
18	Harferetū's-Suğra	2900
	TOPLAM	1892

GAZZE SANCAĞI

- Sancak Merkezi
- Nahiye Merkezi
- Köyler
- Sancak Sınırı
- Nahiye Sınırı
- Akarsu

EK 5: GAZZE SANCAĞI HARİTASI

D. HÜTTEROTH - K. ABDULFATTAH 1977'den Değiştirilerek.